

บทที่ 2

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การค้าชำระหนี้กองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในจังหวัดระนอง ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเอกสารและแหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับความหมายและลักษณะของสินเชื่อการเกษตร
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหนี้สินและการชำระหนี้
3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง
4. กองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
5. ข้อมูลทั่วไปของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดระนอง
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับความหมายและลักษณะของสินเชื่อการเกษตร

1. แนวคิดเกี่ยวกับความหมายและลักษณะของสินเชื่อการเกษตร

โดยทั่วไปแหล่งเงินทุนของเกษตรกรจะได้มาจาก 2 แหล่งด้วยกัน คือ เงินออมของตนเองที่นำมาลงทุน และเงินทุนที่ได้จากการกู้ยืมจากบุคคลหรือสถาบันการเงินที่เรียกว่าสินเชื่อหรือเงินกู้ และด้วยที่ประเทศไทยส่วนใหญ่มีการเกษตรเป็นอาชีพหลัก ดังนั้นสินเชื่อการเกษตร (Agricultural Credit) จึงถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญ และจำเป็นในการดำเนินธุรกิจเกษตร

อัมมาร์ สยามวาลา (2534) ได้รวบรวมความหมายของสินเชื่อการเกษตรตามพระราชบัญญัติ ธ.ก.ส. 2509 โดยมีสาระสำคัญพอสรุปได้ คือ

1. ให้เงินกู้แก่เกษตรกร กลุ่มเกษตรกรหรือสหกรณ์การเกษตร
2. ค่าประกันเงินกู้ที่บุคคลดังกล่าวใน (1.) กู้จากสถาบันการเงินอื่น ทั้งนี้ตามกำหนดไว้

ในข้อบังคับธนาคาร

3. จัดหาเงินทุนเพื่อใช้ในการดำเนินงานของธนาคาร
4. รับฝากเงินกู้ที่ต้องจ่ายเมื่อทวงถาม หรือเมื่อสิ้นระยะเวลาอันมีกำหนด เว้นแต่ประเภท

ที่ใช้เช็ค

5. ซื้อ หรือขายตั๋วเงิน หรือตราสารเปลี่ยนมือ รวมทั้งเก็บเงินตามตั๋วเงิน หรือตราสารเปลี่ยนมือดังกล่าว

6. กระทำกิจกรรมอย่างอื่นที่เกี่ยวกับ หรือเกี่ยวเนื่องในการจัดให้สินเชื่อตาม วัตถุประสงค์ของธนาคาร

ความหมายการดำเนินงานด้านสินเชื่อการเกษตรของธนาคารแห่งประเทศไทย สินเชื่อ การเกษตรหมายถึง การให้กู้ยืมและให้เครดิตแก่เกษตรกรผู้ประกอบการกิจกรรม การประมง และการเลี้ยงสัตว์ โดยกำหนดผู้ที่รับสินเชื่อคือเกษตรกรทั้งที่เป็นเอกชนและนิติบุคคล กลุ่ม เกษตรกรและสหกรณ์ที่มีสมาชิกทั้งหมดเป็นเกษตรกรตลอดจนการให้สินเชื่อการเกษตรมี ความหมายรวมไปถึงธุรกิจการเกษตรด้วย

ทัศนะเกี่ยวกับสินเชื่อ (เกษตร) มีมากมายทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ ได้รวบรวมบทความ เกี่ยวกับสินเชื่อยกมาเป็นตัวอย่างพอสังเขปดังนี้

“เพราะว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นรายย่อย การยกระดับความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจ การพัฒนาและจัดระบบสินเชื่อให้แก่เกษตรกร” (Harsoadi, n.d. อ้างถึงใน ปรีชา เสรี, 2539)

“ข้อผูกมัดของเกษตรกร (ที่ทำการเกษตรเพื่อยังชีพ) ในเรื่องค่าเช่า ภาษี และดอกเบี้ยใน ประเทศที่กำลังพัฒนานั้นสูงมาก มากกว่าครึ่งหนึ่งของรายได้สุทธิจากผลผลิต ต้องนำมาจ่ายเพื่อ การนี้” (Baran, n.d. อ้างถึงใน ปรีชา เสรี, 2539)

“เกษตรกรต้องการ (เงิน) ทุนเป็นจำนวนมากเพราะการออมมีน้อย” (Lewis)

“สินเชื่ออาจจำเป็นต่อการขยายกิจกรรมในบางพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเกษตร และอุตสาหกรรมขนาดเล็ก” (Higgins, n.d. อ้างถึงใน ปรีชา เสรี, 2539)

“ถ้าสิ่งอำนวยความสะดวกด้านทุน แรงงาน และการประกอบการที่มีอยู่เพิ่มขึ้นได้ รายได้ต่อหัวก็จะเพิ่มขึ้น” (Leibenstein, n.d. อ้างถึงใน ปรีชา เสรี, 2539)

“สินเชื่อสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือ เพื่อความก้าวหน้าและเครื่องมือเพื่อการย้ายอยู่กับ ที่และหน่วงเหนี่ยว (ชะลอ) สินเชื่อจะเป็นเครื่องมือเพื่อความก้าวหน้าได้ก็ต่อเมื่อได้มีการพัฒนา เกิดขึ้นแล้ว” (Galbraith, n.d. อ้างถึงใน ปรีชา เสรี, 2539)

“เกษตรกรควรอยู่บนเส้นทางของการเป็นเกษตรกรเชิงการค้าก่อนที่รัฐบาลเริ่ม ดำเนินการให้สินเชื่อ” (Li, n.d. อ้างถึงใน ปรีชา เสรี, 2539)

“อาจจะเป็นการดีถ้าสินเชื่อสำหรับสหกรณ์ดำเนินการควบคู่ไปกับหรือติดตามมาด้วย การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ดังที่เห็นคนทั่วไปในโครงการพัฒนา” (Mellor, n.d. อ้างถึงใน ปรีชา เสรี, 2539)

ความหลากหลายทางความคิดนี้ สะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาที่แตกต่างกันในแต่ละ ประเทศหรือแม้แต่ในประเทศเดียวกัน ระดับการพัฒนาในแต่ละภูมิภาคก็ยังคงต่างกัน สำหรับประเทศไทยเกษตรกรมีลักษณะผสมผสานระหว่างส่วนที่ก้าวหน้าถึงก้าวหน้า และล้าหลังคละเคล้ากันอยู่

ในทุกภาค ดังนั้นการกำหนดแนวทางในการพัฒนาการเกษตร จึงมีมากมายในหลายหน่วยงานของรัฐบาล ในส่วนของสินเชื่อเกษตรกรนี้เห็นได้ชัดว่ามีหน่วยงานของรัฐบาลมากกว่า 10 แห่ง ที่มีได้เป็นสถาบันการเงินแต่ได้ปล่อยสินเชื่อให้แก่เกษตรกร

สินเชื่อให้ทั้งคุณและโทษต่อเกษตรกร ในส่วนที่ให้คุณก็คือถือคือเพิ่มทรัพย์สินของเกษตรกร (ทรัพย์สินเพิ่มกว่าหนี้สินเพิ่ม) และการเจริญเติบโตของภาคเกษตรกรรมโดยรวม ในส่วนที่ให้โทษก็คือเกษตรกรจำนวนหนึ่งจำต้องแบกภาระหนี้สินคั่งค้างติดต่อกัน จนยากที่จะแก้ไขโดยลำพังตนเอง (หนี้สินเพิ่มมากกว่าทรัพย์สินเพิ่ม) การวิเคราะห์เจาะลึกถึงปัญหาหนี้สินเกษตรกรเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาย่างถูกวิธีนั้น จำเป็นต้องพิจารณาถึงลักษณะความเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneurship) ควบคู่ไปกับสภาพหนี้สิน ทรัพย์สินของเกษตรกร ทั้งนี้จะทำให้ได้ข้อสรุปว่า ความไม่สามารถชำระหนี้สิน หนี้สินนั้นเกิดจากเหตุสุดวิสัยหรือเกิดจากความจงใจบิดพลิ้ว

สถาบันฝึกอบรมสหกรณ์การเกษตรแห่งชาติ (2552, อ้างถึงใน เฉลิมพล อานุกาพบรรเจิด, 2548) ได้กล่าวถึงความหมายของสินเชื่อเพื่อการเกษตรและนโยบายให้สินเชื่อเพื่อการเกษตร ดังนี้

สินเชื่อการเกษตร หมายถึง การกู้ยืมของเกษตรกรเพื่อช่วยให้เกษตรกรมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินเกษตรกรรม หรือเพื่อช่วยในการผลิตและการขยายผลผลิตการเกษตร การให้สินเชื่อนั้นอาจเป็นเงินสด หรือเป็นสิ่งของ เช่น ปุ๋ย พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ หรือวัสดุอุปกรณ์การเกษตรอื่น ๆ

การให้สินเชื่อเพื่อการเกษตรจะต้องใช้ความระมัดระวังและรอบคอบตามสมควร ผู้ให้กู้ควรกำหนดนโยบายการให้สินเชื่อเพื่อการเกษตรที่จะให้ผลมั่นคงตามแนวทางดังต่อไปนี้

1. การคัดเลือกท้องที่ ควรพิจารณาท้องที่ดำเนินการของสมาชิกผู้กู้ว่ามีช่องทางเพิ่มผลผลิตหรือไม่ เช่น มีแหล่งน้ำ มีความเป็นไปได้ในด้านการตลาด เป็นต้น
2. การคัดเลือกเกษตรกร พฤติกรรมของสมาชิกผู้ขอกู้มีความสำคัญมาก ควรรู้จักคนในพื้นที่เป็นอย่างดี พิจารณาเรื่องความรับผิดชอบ อุปนิสัย ความสามารถในการทำการเกษตร เป็นต้น
3. การให้การศึกษอบรม แก่เกษตรกรสมาชิกผู้กู้ เช่น ลู่ทางในการเพิ่มผลผลิต การทำแผนการผลิต เพื่อให้การใช้เงินกู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
4. หลักประกัน ควรกำหนดหลักประกันให้มีความเหมาะสมกับจำนวนสินเชื่อและระยะเวลาชำระคืน หลักประกันถ้าเน้นสินทรัพย์มากเกินไป อาจทำให้เกษตรกรที่ยากจนหมดโอกาสในการขอกู้ ควรพิจารณาหลักประกันที่เป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือด้วย
5. พิจารณาสินเชื่อที่มีกิจกรรมเชื่อมโยงกัน ควรพิจารณาให้สินเชื่อในกิจกรรมหรือโครงการที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน หรือสนับสนุนซึ่งกันและกัน

6. การติดตามผลการใช้เงินกู้ ควรติดตามผลการใช้เงินกู้ของสมาชิกผู้กู้อย่างใกล้ชิด พิจารณาว่าเป็นไปตามแผนงานการผลิตที่เสนอไปหรือไม่ และให้คำแนะนำทางด้านเทคนิค การเกษตรแก่สมาชิกผู้กู้ด้วย

7. พิจารณาให้สินเชื่อเพื่อเพิ่มผลผลิต ควรช่วยเหลือสมาชิกที่มีความประสงค์จะเพิ่มผลผลิตโดยช่วยเหลือในการทำแผนการผลิตอย่างถูกต้อง

8. เหตุสุควิสัย อาชีพการเกษตรจะต้องอาศัยดินฟ้าอากาศเป็นสำคัญ มีเหตุสุควิสัยที่อาจเกิดขึ้นได้มากมายทำให้ได้ผลผลิตลดลงหรือเสียหาย ฉะนั้นเพื่อป้องกันความเสี่ยงในการสินเชื่อ ควรกำหนดสัดส่วนการให้สินเชื่อที่เหมาะสม เช่น ร้อยละ 60 ของมูลค่าผลผลิตที่คาดว่าจะจำหน่ายได้ ถ้าเป็นสินเชื่อที่มีการเสี่ยงภัยมากขึ้นก็ให้กำหนดสัดส่วนที่ต่ำลงมาอีก

9. การดำเนินการกับผู้ที่ไม่ชำระหนี้โดยจงใจ ในกรณีที่สมาชิกผู้กู้คนใดแสดงเจตนาว่าไม่ต้องการชำระหนี้ และได้มีการใช้ความพยายามในการติดตามทวงถามให้ชำระหนี้หลายครั้งแต่ไม่เป็นผล จำเป็นต้องดำเนินการตามกฎหมายเพื่อบังคับชำระหนี้ทันที การเพิกเฉยไม่ดำเนินการใด ๆ จะทำให้สมาชิกผู้กู้คนอื่นเลียนแบบไม่ชำระหนี้ตามไปด้วย

เสาวคนธ์ อุภูฐานชีวิน (2536) ศึกษาวิจัยเรื่อง พฤติกรรมของลูกค้าสินเชื่อที่มีต่อธนาคารอาคารสงเคราะห์ สาขาเชียงใหม่ ได้พบว่าเหตุผลในการค้างชำระหนี้กับธนาคารอาคารสงเคราะห์ สาขาเชียงใหม่เรียงตามความสำคัญ คือ นำเงินใช้จ่ายอย่างอื่นร้อยละ 33.1 ถูกปรับดอกเบี้ยสูงขึ้น ทำให้จำนวนเงินที่ต้องผ่อนสูงขึ้น ขาดการผ่อนชำระหลายงวดจนไม่สามารถชำระหนี้ได้ หนี้สินภายนอกมาก ไม่มีงานทำร้อยละ 4.3

สุนิ ศักรนันท์ (2520) ได้ให้ความหมายของสินเชื่อหรือเงินกู้หรือเครดิตไว้ว่า “Credit” เป็นคำที่มาจากภาษาละติน “Creditum” ซึ่งแปลว่า “Totrust” ตามความหมายของ “เครดิต” จึงเป็นที่เข้าใจของบุคคลทั่วไปว่า “ความสามารถในการกู้ยืมเงินของบุคคลหนึ่งที่มีต่อบุคคลอีกคนหนึ่ง โดยมีสัญญาหรือเงื่อนไขที่จะชำระเงินนั้น ๆ ในอนาคต” ซึ่งในการกู้ยืมนี้มีทั้งด้านส่วนตัว และในวงการธุรกิจ

สำหรับวงการธุรกิจจะกินความหมายไปถึงการนำสินค้า หรือการใช้บริการก่อนและชำระเงินในอนาคตด้วยในแง่ของนักบัญชี สินเชื่อ (เครดิต) จะหมายถึง การลงบัญชีในสมุดแยกประเภทในด้านหนี้สินแสดงเป็นฐานะเจ้าหนี้ของธุรกิจ ส่วนในด้านการเงิน หมายถึง จำนวนเงินกู้หรือจำนวนที่ค้างชำระแก่เจ้าหนี้ และสุนิ ศักรนันท์ ยังได้กล่าวถึงความสำคัญของสินเชื่อ (Credit) ว่าแยกออกเป็น 3 ประการดังนี้

1. เครดิต หรือสินค้าทางการค้า ได้แก่ การซื้อขายสินค้าเป็นเงินเชื่อ หรือการขยายเครดิตในทางการค้า การให้กู้ยืม คือการให้บริการทางเครดิต

2. ฐานะทางเครดิต หมายถึง การยอมรับในการที่จะให้มีการขยายสินค้าเป็นเงินเชื่อ และมีการให้ข้อสัญญาจะชำระเงินในอนาคต ถ้าหากลูกค้าเป็นผู้มีคุณสมบัติเป็นที่น่าเชื่อถือนั้น แสดงว่าฐานะทางเครดิตของลูกค้าดี

3. การใช้เครื่องมือทางเครดิต ได้แก่ ตราสาร หรือเอกสาร เพื่อเป็นหลักประกันในการชำระหนี้ ทั้ง 3 ประการนี้มีความเกี่ยวข้องกันอยู่ตลอดเวลา ผู้ซื้อต้องการจะซื้อสินค้าเป็นเงินเชื่อ จะต้องติดต่อผู้ขาย ซึ่งผู้ขายจะต้องทราบฐานะทางเครดิตของลูกค้า เพื่อการตัดสินใจจะให้ซื้อเป็นเงินเชื่อหรือไม่ ซึ่งการเสี่ยงภัยจะมีมากหรือน้อยก็แล้วแต่คุณสมบัติทางเครดิตของลูกค้า ดังนั้นเพื่อความปลอดภัยก็จำเป็นจะต้องมีเอกสารหลักฐานเพื่อเป็นหลักประกันในการชำระหนี้ อีกทั้งได้แบ่งลักษณะของเครดิตที่ได้เปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา สถานที่ และความเชื่อถือของชุมชนแต่ละแห่ง ออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

3.1 ลักษณะของเครดิตในแง่ของการสื่อกลางการแลกเปลี่ยน

3.2 ลักษณะของเครดิตในแง่การบริหาร

3.3 ลักษณะของเครดิตในแง่ของเศรษฐศาสตร์

3.4 ลักษณะของเครดิตในแง่ของความรับผิดชอบต่อสังคม

พิชิต ธานี (2530) กล่าวว่า สถาบันสินเชื่อบางแห่งมิได้ให้เงินกู้เพื่อการผลิตเท่านั้น แต่บางที่ก็ให้เพื่อการบริโภคด้วย ในกรณีที่เป็น และคาดว่าผู้กู้จะมีรายได้เพียงพอชำระคืนหนี้สิน เงินกู้นั้นตามกำหนดด้วย เช่น วัตถุประสงค์ของการกู้เงินระยะสั้นตามร่างข้อบังคับของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร รวมทั้งข้อบังคับของสหกรณ์การเกษตร ได้กำหนดไว้ว่า การให้สินเชื่อการเกษตรจะรวมถึงค่าใช้จ่ายของครัวเรือนตามที่จำเป็น ค่าใช้จ่ายในการกินอยู่ ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล เป็นต้น เงินกู้เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการกินอยู่นั้นก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานโดยตรง จึงถือว่าเป็นสินเชื่อการเกษตรด้วย

2. แนวคิดเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การพิจารณาให้สินเชื่อ

ชนินทร์ พิทยาวิวิช (2531) ได้กล่าวถึงหลักการให้อำนวยสินเชื่อเกษตรดังนี้

1. เสี่ยงน้อยที่สุด

2. ได้รับผลตอบแทนเต็มเม็ดเต็มหน่วย

3. ความอยู่รอดของกิจการ

การอำนวยสินเชื่อเกษตรประกอบด้วยขั้นตอนการดำเนินงานที่สำคัญ 4 ขั้นตอน

1. การสำรวจหาข้อมูลลูกค้า ประกอบด้วย ประวัติผู้ขอกู้ ค่าขอ การดำเนินงานในปัจจุบันที่ขอกู้ ฐานะผู้ขอกู้

2. การวิเคราะห์พิจารณาลูกค้าสินเชื่อเกษตร จำแนกการพิจารณา 3 ลักษณะ คือ ตัวลูกค้า ตัวโครงการ หรือกิจการ และหลักประกัน

3. การจัดทำรายงานเสนอผู้บริหารสินเชื่อ พร้อมข้อสรุปและข้อคิดเห็นประกอบด้วยสาระสำคัญ ได้แก่ ให้อู่ได้หรือไม่ (เหตุผลประกอบ) ความเหมาะสมของวงเงินให้อู่ยืม ความสามารถในการชำระหนี้คืน เงื่อนไขของการกู้ยืม

4. การติดตามผลเป็นการติดตามผลของการให้สินเชื่อว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่

คารณี พุทธิวิบูลย์ (2534) อธิบายถึงพื้นฐานการวิเคราะห์สินเชื่อ มี 3 ประการคือ

1. กำหนดวัตถุประสงค์และนโยบายสินเชื่อของกิจการ
2. ศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้อง
3. หลักการพิจารณาค่าขอสินเชื่อเบื้องต้น โดยอาศัยหลักเกณฑ์ C's Policy เพื่อการวิเคราะห์สินเชื่อ ได้แก่

3.1 Character คุณสมบัติของผู้ขอสินเชื่อ

3.2 Capacity ความสามารถในการชำระหนี้

3.3 Capital เงินทุน

3.4 Collateral หลักประกัน

3.5 Condition สภาพทางเศรษฐกิจ

3.6 Country ประเทศที่ติดต่อด้วย

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหนี้สินและการชำระหนี้

ความหมายของหนี้สิน

อัญรพร โชติพิฤกษ์ (2538, หน้า 14) ได้กล่าวไว้ว่า หนี้สิน (Liabilities) หมายถึง พันธะผูกพันที่เกิดจากรายการค่า การกู้ยืม หรือจากการอื่นของกิจการที่มีต่อบุคคลภายนอกซึ่งจะต้องชำระคืนในภายหน้าด้วยสินทรัพย์หรือบริการ

หนี้สินแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. หนี้สินหมุนเวียนหรือหนี้สินระยะสั้น (Current Liabilities) หมายถึง หนี้สินของกิจการที่มีระยะเวลาในการชำระคืนภายใน 1 ปี หรือหนึ่งรอบระยะเวลาบัญชี เช่น เจ้าหนี้การค้า ตัวเงินจ่าย เงินเบิกเกินบัญชี หรือค่าใช้จ่ายค้างจ่าย เป็นต้น

2. หนี้สินระยะยาว (Long-term Liabilities) หมายถึง หนี้สินของกิจการที่มีระยะเวลาในการชำระคืนยาวนานเกินกว่า 1 ปี หรือหนึ่งรอบระยะเวลาบัญชี เช่น เงินกู้ หนี้กู้ ฯลฯ

สุรชาติพิทย์ หย่างอารี (2541, หน้า 29) ได้กล่าวไว้ว่า หนี้สิน (Liability) หมายถึง ภาระผูกพันที่บุคคลหรือกิจการจะต้องชดใช้สินทรัพย์แก่บุคคลอื่นหรือกิจการอื่นในภายหน้า เช่น เจ้าหนี้เงินเบิกเกินบัญชี เงินกู้ เป็นต้น

อารีย์ ทิศาวีภาต (2541, หน้า 3) ได้กล่าวไว้ว่า หนี้สิน (Liabilities) หมายถึง ภาระผูกพันที่เกิดจากการได้รับสินค้าหรือบริการหรือการกู้ยืม ซึ่งจะต้องทำการชำระคืนให้เป็นสินทรัพย์หรือบริการในอนาคต หนี้สินดังกล่าวจะเป็นหนี้สินตามกฎหมายที่มีเอกสารเป็นหลักฐานในการบันทึกบัญชี หนี้สินจะต้องสามารถกำหนดเป็นจำนวนเงินที่แน่นอน หรือไม่แน่นอนก็ได้

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า หนี้สินหมายถึง ภาระผูกพันที่เกิดจากการได้รับสินค้า/ บริการ หรือการกู้ยืม ซึ่งจะต้องชำระคืนในระยะเวลาไม่เกิน 1 ปี หรือมีระยะเวลาการชำระคืนเกินกว่า 1 ปี

สาเหตุการเกิดหนี้สิน

พฤษัย เถาถวิล (2543, หน้า 10) กล่าวว่า การเป็นหนี้สินของเกษตรกรมีสาเหตุมาจากนโยบายการพัฒนาของรัฐ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่การเป็นหนี้สิน โดยจำแนกความเปลี่ยนแปลงได้เป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้ คือ

ขั้นตอนที่ 1 การพึ่งพาทายของเศรษฐกิจแบบยังชีพ ในอดีตชุมชนหมู่บ้านดำรงชีวิตในระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ โดยพึ่งพาธรรมชาติเป็นแหล่งอาหารและปัจจัยสี่ พร้อมกับมีการแลกเปลี่ยนสินค้าจำเป็นที่ผลิตไม่ได้กับชุมชนอื่น ๆ แต่วิถีชีวิตในระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพได้ถูกทำลายจากการขยายอำนาจของรัฐ ภายใต้มาตรการที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) การเก็บภาษี 2) การควบคุมทรัพยากรของรัฐ 3) การส่งเสริมการเกษตรเชิงพาณิชย์

ขั้นตอนที่ 2 การพึ่งพาทุนและตลาด เมื่อเข้าสู่การผลิตในระบบตลาดชาวบ้านต้องอยู่ในภาวะเสียเปรียบ เพราะในระบบนี้มีทุน “ทุนการผลิต” เป็นปัจจัยชี้ขาดของอำนาจต่อรอง หมายความว่าผู้ใดที่สามารถควบคุมปัจจัยทุน ก็จะสามารถควบคุมการผลิตและการกำหนดราคาผลผลิตในตลาดได้ในทางตรงกันข้ามฝ่ายที่ไม่สามารถควบคุมปัจจัยทุน ก็ต้องไปซื้อหาเช่า หรือ กู้ยืม จึงตกอยู่ในภาวะพึ่งพาและถูกกำหนด

ขั้นตอนที่ 3 การพึ่งพาแหล่งทุน เมื่อเกษตรกรไม่มีความสามารถในการสะสมทุน ในขณะที่ต้องเงินทุนในการผลิตมากขึ้นจึงมีความจำเป็นต้องพึ่งพาแหล่งสินเชื่อเพื่อการผลิต

ขั้นตอนที่ 4 การตกอยู่ในภาวะล้มละลาย ในภาวะที่ไม่สามารถสร้างรายได้จากการผลิต พร้อมกับเป็นหนี้สถาบันการเงินที่มีดอกเบี้ยเพิ่มขึ้นในอัตราทวีคูณ ทำให้เกษตรกรตกอยู่ในภาวะล้มละลายหมดหนทางจะชดใช้หนี้ เกษตรกรที่พอมิที่ดินก็ต้องขายที่ดินเพื่อใช้หนี้ หรือไม่ก็ถูกเจ้าหนี้ยึดไป บางส่วนหันหน้าเข้าสู่การเป็นแรงงานรับจ้าง บ้างก็เข้าสู่อาชีพผิดกฎหมายเป็นปัญหาของชุมชนและสังคมต่อไป

จากการศึกษาของ อุทัยวรรณ กาญจนนิรินธน์ (2543, หน้า 9) พบว่า สาเหตุที่ก่อให้เกิดหนี้ล้างชำระมี 2 ปัจจัยใหญ่ คือ

1. ปัจจัยภายนอก คือ ปัจจัยที่ลูกหนี้ไม่สามารถควบคุมได้ เช่น ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ การเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐ นโยบายของธนาคาร อัตราดอกเบี้ย การเกิดภัยธรรมชาติ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อรายได้ของผู้กู้และการชำระหนี้ในที่สุด

2. ปัจจัยภายใน คือ ปัจจัยที่เกิดจากตัวผู้กู้เอง เช่น การใช้เงินผิดวัตถุประสงค์ ใช้จ่ายเกินตัว การเจ็บป่วย การได้รับอุบัติเหตุ การถูกเลิกจ้าง การลดเงินเดือน เป็นต้น

จากแนวคิดดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า สาเหตุของหนี้สิน แบ่งออกเป็น 2 ปัจจัยใหญ่ คือ ปัจจัยภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมได้ เช่น นโยบาย หรือ โครงการการพัฒนาจากภาครัฐ สภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ภัยธรรมชาติ หรือว่าผลผลิตตกต่ำเกินกว่าที่คาดหมาย ส่วนปัจจัยภายใน ได้แก่ การบริหารจัดการ การวางแผนในเรื่องของการลงทุนและการใช้จ่ายต่าง ๆ

การจัดการหนี้สิน

จากการจัดเวทีวิถุชุมชน เรื่องแนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้ ในวันที่ 26 สิงหาคม 2543 ณ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดลำพูน (สถาบันวิจัยหรือวิจัย, 2543) ได้ประมวลข้อเสนอแนะเรื่องแนวทางการจัดการและแก้ไขปัญหาหนี้สินไว้ ดังนี้

ในระดับครอบครัวหรือชุมชนจะต้องลด/ งด ค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น ลดค่านิยมด้านการใช้จ่าย การกินอยู่ การทำบุญทำทาน ต้องพัฒนาคน คือ สอนให้คนเป็นคน สอนให้รู้จักประหยัด รู้จักอดออม และควรจะหันมาทำการเกษตรพึ่งตนเอง

ส่วนในระดับประเทศนั้นรัฐควรช่วยเหลือด้านการศึกษา ควรจะมีการปฏิรูประบบการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม การเมืองการปกครองและสาธารณสุข ฯลฯ และควรส่งเสริมการประกันราคา ประกันการผลิต การตลาด ในส่วนของข้อมูลข่าวสารของรัฐบาลควรจะมี ความรวดเร็วเท่าทัน เปิดเผย และเข้าถึงประชาชน

ในส่วนของ พฤษัย เกาถวิล (2543, หน้า 10) มองว่า ต้องมีการปรับเปลี่ยนทิศทางการพัฒนาภาคเกษตรกรรม ให้มีความเข้มแข็งในการผลิตและการค้า พร้อมกับสร้างตลาดทางเลือก ในหลายระดับ โดยแนวทาง ดังต่อไปนี้

1. ส่งเสริมการแปรรูปสินค้าเกษตร เพื่อเพิ่มมูลค่าให้แก่สินค้าและเป็นการขยายตลาดให้กว้างขึ้น พร้อม ๆ กับการขยายตลาดภายในและต่างประเทศไปพร้อม ๆ กัน

2. เสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรเกษตรกร ให้มีความสามารถในการควบคุมปัจจัยการผลิตและต้นทุนการผลิต และมีอำนาจในการต่อรองในการขายสินค้ามากขึ้น

3. ส่งเสริมเกษตรกรรมทางเลือก ทั้งในลักษณะการเกษตรแบบยั่งยืน และการเกษตรที่ปลอดภัยต่อชีวิตและสิ่งแวดล้อมแบบต่าง ๆ

4. ส่งเสริมอาชีพอื่น ๆ ในชนบทเพื่อเป็นทางเลือกในการหารายได้แก่ชาวบ้าน

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การจัดการหนี้สินนั้นจะต้องเริ่มจากตัวเอง และครอบครัวก่อนในเรื่องของการลดพฤติกรรมฟุ่มเฟือย ต้องมีการบริหารและการวางแผนในการใช้จ่ายการลงทุน และต้องมีการพัฒนาเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มหรือองค์กรเกษตรกรในส่วนของนโยบายหรือโครงการพัฒนาต่าง ๆ จากภาครัฐนั้น ต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกร และเมื่อดำเนินการแล้วจะต้องมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

การส่งชำระหนี้เงินกู้ไม่ได้ตามกำหนด

สรุปปัจจัยที่คาดว่าจะมีผลกระทบต่อการจัดเก็บหนี้สินเชื่อจากเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินคือ กองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม มีดังนี้ (สำนักบริหารกองทุน, 2546)

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวเกษตรกร

1. รายได้สุทธิ
2. การใช้สินเชื่อเงินกู้ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ขอกู้
3. ผลผลิตต่อไร่
4. ราคาผลผลิต
5. ขนาดการถือครองที่ดิน
6. พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเกษตรกร
7. ลักษณะทางจิตที่เป็นสาเหตุของพฤติกรรมชำระหนี้สิน
8. ขาดความรู้ ความเข้าใจอย่างแท้จริงในการใช้สินเชื่อตลอดจนการชำระคืน

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับ ส.ป.ก.

1. อัตราค่าลงทะเบียนที่ และงบประมาณในการติดตามเร่งรัด และจัดเก็บหนี้สินเชื่อค้ำประกันกองทุน ฯ ไม่สอดคล้องกับปริมาณจำนวนเงินสินเชื่อที่ให้เกษตรกรกู้ยืม
2. กฎระเบียบข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการให้สินเชื่อเงินกู้
3. อัตราดอกเบี้ย
4. การติดตามเยี่ยมเยียน และการจัดเก็บหนี้สินเชื่อค้ำประกันกองทุน ฯ
5. การคัดเลือกเกษตรกรเข้าร่วม โครงการขอใช้สินเชื่อจากกองทุน ฯ
6. การวิเคราะห์โครงการ และสินเชื่อ
7. พฤติกรรมของเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. ต่อเกษตรกรในการติดตามหนี้สินเชื่อ

8. เจ้าหน้าที่ขาดความรู้ ความชำนาญ และประสบการณ์ในการเร่งรัดติดตามเก็บหนี้คืน กองทุนฯ
9. แรงจูงใจในการให้เจ้าหน้าที่ที่มีความกระตือรือร้นออกไปเก็บหนี้
10. ระยะเวลาในการอนุมัติสินเชื่อ ไม่ทันกับความต้องการของเกษตรกรต่อการทำ กิจกรรมในช่วงเวลานั้น
11. การให้วงเงินสินเชื่อที่เหมาะสมกับกิจกรรมที่เกษตรกรขอกู้
12. การติดตามและประเมินผลการใช้สินเชื่อเงินกู้ อย่างต่อเนื่องของ ส.ป.ก. ส่วนกลาง และจังหวัด

ลักษณะทางจิตของลูกหนี้ที่มีผลต่อพฤติกรรมชำระหนี้

สิ่งสำคัญที่สุดของลูกหนี้ คือ ลักษณะทางจิตบางประการที่ส่งผลให้แสดงพฤติกรรมในการชำระหนี้ที่แตกต่างกันออกไป เช่น ชำระหนี้ครบตามกำหนดสัญญา ชำระหนี้ล่าช้าหรือไม่มาชำระหนี้เลย เป็นต้น พฤติกรรมต่าง ๆ นี้ได้มีผู้เชี่ยวชาญทางด้านพฤติกรรมศาสตร์ทำการศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมมนุษย์ไว้ และได้รวบรวมสรุปออกมาเป็นทฤษฎี “ต้นไม้อัจฉริยะสำหรับคนไทย” ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ได้แสดงถึงสาเหตุของพฤติกรรมของคนดีและคนเก่ง ว่าพฤติกรรมต่าง ๆ เหล่านี้มีสาเหตุทางจิตใจอะไรบ้าง (ดวงเดือน พันธมนาวิน, 2538)

ทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะ โดยแบ่งต้นไม้อัจฉริยะ ออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. ส่วนที่หนึ่ง ได้แก่ ดอกไม้และผลบนต้น ที่แสดงถึงพฤติกรรมกระทำดีละเว้นชั่ว และพฤติกรรมการทำงานอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวม ซึ่งล้วนแต่เป็นพฤติกรรมของพลเมืองดี พฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ
2. ส่วนที่สอง ได้แก่ ส่วนลำต้นของต้นไม้อัจฉริยะแสดงถึงพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็ง ซึ่งประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ด้าน คือ

2.1 เหตุผลเชิงจริยธรรม

เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลรู้จักใช้เหตุผลในการเลือกกระทำหรือไม่กระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเมื่อมีเหตุการณ์บังคับ เหตุผลนี้จะแสดงให้เห็นถึงเหตุจูงใจหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่าง ๆ บุคคลที่มีจริยธรรมที่ต่างกันอาจมีเบื้องหลังการกระทำที่แตกต่างกันหรือการกระทำที่เหมือนกัน

2.2 มุ่งอนาคตและการควบคุมตนเอง

ลักษณะมุ่งอนาคต คาดการณ์ไกล หมายถึง ลักษณะมุ่งอนาคต เป็นความสามารถในการคาดการณ์ไกลและมองเห็นผลดี ผลเสียที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และสามารถวางแผนปฏิบัติเพื่อรอรับผลดีหรือป้องกันผลเสียที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ การมุ่งอนาคตจึงเกิดจากการสะสมผลของ

การเรียนรู้ประสบการณ์ตั้งแต่อดีตของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะความมั่นคงของสภาพแวดล้อม

การควบคุมตน หมายถึง ความสามารถที่จะปฏิบัติ หรืองดเว้นการปฏิบัติ เพื่อผลที่มีค่าสูงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ความสามารถควบคุมตนนี้มีหลายขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การสังเกตตนเอง การจัดสภาพแวดล้อม การกระทำหรืองดเว้นที่จะกระทำพฤติกรรมและการให้รางวัลหรือลงโทษตนเอง ซึ่งจะทำให้เกิดความมีระเบียบวินัย และการประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสม

2.3 ความเชื่ออำนาจในตน

ความเชื่ออำนาจในตน ความเชื่ออำนาจในตนของบุคคลประกอบด้วย 2 องค์ประกอบ คือ 1) ความสามารถในการทำนาย (Predictability) ความสัมพันธ์ระหว่างสาเหตุหนึ่งและผลหนึ่ง และ 2) ความเชื่อที่ว่าตนสามารถควบคุมให้เกิดผลนั้นตามที่ต้องการได้ (Controllability)

ผู้ที่มีความเชื่ออำนาจในตนมาก เป็นผู้ที่มีพฤติกรรมที่น่าปรารถนาต่าง ๆ มากกว่าผู้ที่มีความเชื่ออำนาจในตน

2.4 แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ แรงจูงใจที่เป็นแรงขับให้บุคคลพยายามที่จะประกอบพฤติกรรมที่จะประสบสัมฤทธิ์ผลตามมาตรฐานความเป็นเลิศ (Standard of Excellence) ที่ตนตั้งไว้ บุคคลที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์จะไม่ทำงานเพราะหวังรางวัลแต่ทำเพื่อจะประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์จะมีลักษณะสำคัญ ดังนี้ 1) มุ่งหาความสำเร็จ (Hope of Success) และกลัวความล้มเหลว (Fear of Failure) 2) มีความทะเยอทะยานสูง 3) ตั้งเป้าหมายสูง 4) มีความรับผิดชอบในการงานดี 5) มีความอดทนในการทำงาน 6) รู้ความสามารถที่แท้จริงของตนเอง 7) เป็นผู้ที่ทำงานอย่างมีการวางแผน 8) เป็นผู้ที่ตั้งระดับความคาดหวังไว้สูง

2.5 ทักษะคติ คุณธรรมและค่านิยม

ทักษะคติ เป็นความสัมพันธ์ที่เกี่ยวพันกันระหว่างความรู้สึกรู้สึก และความเชื่อ หรือการรู้ของบุคคลกับแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมได้ตอบในทางใดทางหนึ่งต่อเป้าหมายของทักษะคตินั้น

คุณธรรม คุณงามความดีที่เป็นธรรมชาติ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ซึ่งรวมสรุปว่า คือ สภาพคุณงามความดี

ค่านิยม ค่านิยมทางสังคม เป็นระบบความชอบพิเศษที่คนในแต่ละสังคมมีอยู่ ค่านิยมประเภทนี้เกิดจากการเรียนรู้จากสังคมในระดับต่าง ๆ ซึ่งจะมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรม เช่น นาย ก ชอบสิ่งใดมากก็จะทำสิ่งนั้นมาก เป็นต้น ดังนั้นการสังเกตค่านิยมของสังคมอาจพิจารณาได้จากพฤติกรรมเด่น ๆ ของสมาชิกในสังคมแล้วอนุมานว่าสังคมนั้นมีค่านิยมอย่างไร เช่น ค่านิยมสังคมไทยที่เป็นค่านิยมดั้งเดิม คือยึดถือตัวบุคคล ความรักสนุก และยึดทางสายกลาง เป็นต้น

3. ส่วนที่ 3 ได้แก่ รากของต้นไม้ ที่แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็ง ซึ่งประกอบด้วยจิตลักษณะ 3 ด้าน คือ 1) สติปัญญา 2) ประสบการณ์ทางสังคม และ 3) สุขภาพจิต จิตลักษณะทั้งสามนี้อาจใช้เป็นสาเหตุของการพัฒนาลักษณะทางจิต 5 ประการ ที่ลำต้นของต้นไม้ก็ได้ กล่าวคือ บุคคลจะต้องมีลักษณะพื้นฐานทางจิตใจ 3 ด้าน ในปริมาณที่สูงพอเหมาะ กับอายุ จึงจะเป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะพัฒนาจิตลักษณะทั้ง 5 ประการ ที่ลำต้นของต้นไม้ โดยที่จิตลักษณะทั้ง 5 นี้ จะพัฒนาไปเองโดยอัตโนมัติ ถ้าบุคคลที่มีความพร้อมทางจิตใจ 3 ด้านดังกล่าวและ อยู่ในสภาพแวดล้อมทางบ้าน ทางโรงเรียนและสังคมที่เหมาะสม นอกจากนั้นบุคคลยังมีความพร้อมที่จะรับการพัฒนาจิตลักษณะบางประการใน 5 ด้านนี้ โดยวิธีการอื่น ๆ ด้วยฉะนั้นจิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการ จึงเป็นสาเหตุของพฤติกรรมของคนดีและคนเก่งนั่นเอง นอกจากนี้จิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการที่รากนี้อาจเป็นสาเหตุร่วมกับจิตลักษณะ 5 ประการที่ลำต้น

วินัยของการใช้จ่าย

วินัยของการใช้จ่าย เป็นหลักสำคัญของประเทศ และชีวิตของทุกคน ซึ่งข่าวใหม่สำหรับช่วงนี้ ก็คือ ปัญหาการมีหนี้สินพันตัวของประเทศต่าง ๆ ที่ 1) กู้เงินจากต่างประเทศมาใช้จนเกินตัวท้ายสุดไม่สามารถจ่ายเงินคืนได้ เช่น คูไบ ที่กู้มาสร้างตึก อาคารต่าง ๆ ในกลางทะเลทรายตามที่ตนวาดฝันไว้ แต่ฟ้อง訴บู้สั่งหา ๆ ก็แตกเสียก่อน กลายเป็นวิกฤต 2) บางประเทศกู้มาก จนนักลงทุนรู้สึกกังวลใจอย่างยิ่ง เช่น กรีซ ที่กู้เอามาใช้จ่ายในโครงการสวัสดิการสังคม ประชานิยม และกระตุ้นเศรษฐกิจ จนหนี้ภาครัฐขึ้นไปถึง 124.9% ของรายได้ประเทศในแต่ละปี หรือ 3) บางประเทศที่แม้ระดับหนี้จะยังไม่มากเท่ากรีซ แต่นักลงทุนก็เริ่มจับตามองเป็นพิเศษ เช่น สเปน โปรตุเกส และไอซ์แลนด์ ซึ่งรายได้รัฐบาลหายไปมากจากวิกฤต ต้องกู้ยืมมาใช้เป็นจำนวนมาก กรณีเหล่านี้ทำให้ย้อนคิดถึงช่วงปี 1982 ที่ประเทศในละตินอเมริกา เช่น เม็กซิโก อาร์เจนตินา และบราซิล ต้องเผชิญกับวิกฤตหนี้ภาครัฐเช่นกัน หลังกู้เงินจากต่างประเทศมาง่าย ๆ ด้วยดอกเบี้ยที่ถูก มาใช้จ่ายอย่างฟุ้งเฟ้อในการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ รวมทั้งในโครงการประชานิยม ในช่วง 7-8 ปีก่อนหน้า แต่ท้ายสุดไม่สามารถจ่ายคืนหนี้ได้ ต้นตอของปัญหาทั้งหมดมาจาก การขาดวินัยของการใช้จ่าย รัฐบาลประเทศเหล่านี้ ต้องการจะซื้อใจประชาชนให้นิยมในตัวรัฐบาล โดยการออกโครงการต่าง ๆ ไปล่อใจ เอาใจประชาชน โดยไม่ดูฐานะตน

ความจริงโครงการเหล่านี้ ไม่ได้มีอะไรเสียหาย ถ้ารัฐบาลมีเงินจ่าย แต่ที่เป็นทำให้เกิดปัญหาก็คือ “กระบวนการในการใช้จ่ายเงิน” ที่กระบวนการในการใช้จ่ายเงินของประเทศเหล่านี้ไม่ดี ตั้งงบประมาณโดยเริ่มจากรายจ่ายก่อนว่าปีนี้อะไรจะใช้จ่ายอะไร ถนนหนทาง สาธารณูปโภค ประชานิยมต่าง ๆ แล้ววาดฝันว่า รายรับจะสามารถเพิ่มขึ้นได้ทัน

สุดท้ายแล้ว พอปลายปีมาถึง รายได้ไม่เป็นไปตามที่ฝันไว้ แต่ก็ได้จ่ายไปแล้ว ส่วนที่ค้างที่จ่ายเกินไป ไม่รู้จะทำอย่างไร ก็ต้องกู้ยืมมา เมื่อทำเช่นนี้ ปีแล้วปีเล่า หนี้สินก็จะพอกพูน กลายเป็นวิกฤตในที่สุด

ทางออกของเรื่องนี้อยู่ที่ การรู้จักสร้างวินัยในการใช้จ่าย ในประเด็นนี้ ประเทศไทยเป็นตัวอย่างที่ดี เพราะเราก็เคยมีปัญหาเช่นนี้นานมาแล้ว ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่รัฐบาลใช้จ่ายเกินตัว แต่สุดท้ายเราก็สามารถสร้างวินัยในการใช้จ่ายขึ้นมาได้ เพราะรัฐบาลลดค่าขึ้นปรับเปลี่ยนวิธีการทางงบประมาณ จากเดิมที่เริ่มจากรายจ่ายก่อน มาเป็นการเริ่มจากการประเมินรายได้ก่อน โดยประเมินตามจริง ว่าปีนี้รายได้ที่รัฐบาลจะจัดเก็บได้ จะเพิ่มมากขึ้นแค่ไหน และเพื่อความไม่ประมาท ยังได้ทอนประมาณการรายรับลงไปอีกเล็กน้อย หลังจากนั้น จึงค่อยเอาเงินดังกล่าวมากระจายจ่ายไปใน โครงการต่าง ๆ และจำกัดตนเองอยู่ในวงเงินที่รัฐคิดว่าหาเก็บมาได้

เมื่อกระบวนการในการใช้จ่ายเริ่มได้ถูกต้องเช่นนี้ วินัยในการใช้จ่ายของรัฐบาลก็เกิดขึ้น ทุกปีรัฐจึงสามารถหาเงินมาพอเพียงกับที่จ่ายออกไป (ซ้ำยังเหลือในบางปี) ทำให้ฐานะการคลังของไทยค่อย ๆ ปรับตัวดีขึ้น มาอยู่ในขั้นที่เรียกว่าดีเยี่ยม

คนทั่วไปก็เช่นกัน หลายคนมีปัญหาไม่แตกต่างจากประเทศเหล่านี้ เพราะชีวิตเราก็ถูกคุกคามจากวิกฤตหนี้สินเช่นกัน จากการหลงระเหิงไปกับการใช้จ่าย การกู้ยืม การใช้บัตรเครดิต (ที่บริษัทบัตรเครดิตแข่งกันเอามาให้) ทำให้หนี้สินเพิ่มขึ้นอย่างไม่ทันสังเกต จนล้นพ้นตัว เพราะใช้จ่ายอย่างไม่ทันระวัง ทุจริต ทุจริต เอาเงินในอนาคตออกมาใช้ จนต้องเสียผู้เสียคนไปมาก หลักง่าย ๆ ช่างต้น ที่เน้นการ 1) รู้จักรายได้ของตนเอง จะมีเท่าไร จะเพิ่มอย่างไร 2) ไม่वादฝัน คาดการณ์ตามจริง พร้อมลดทอนรายได้ที่คิดว่าจะได้รับลงบ้าง และ 3) ใช้จ่ายภายในวงเงินดังกล่าวตามอัตรภาพ จะช่วยเราได้

เพราะหากทำได้เช่นนี้ วินัยของการใช้จ่ายก็จะเกิดขึ้น จะเป็นบุญเจดอกสำคัญ เป็นก้าวแรก นำเราไปสู่การมีเงินพอเพียงต่อการใช้จ่าย สามารถถอดอ้อมไว้สำหรับอนาคต เพื่อความอยู่ดีกินดี และอิสรภาพทางการเงินของทุกคน (กอบศักดิ์ ภูตระกูล, 2553)

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) เริ่มดำเนินการจัดที่ดินให้แก่เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกินหรือมีแต่ไม่เพียงพอต่อการครองชีพตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 ซึ่งในปัจจุบัน ส.ป.ก. ดำเนินการใน 70 จังหวัด การดำเนินงานของ ส.ป.ก. แบ่งออกเป็น 2 งานหลัก ได้แก่ งานจัดที่ดินและงานพัฒนา ซึ่งงานพัฒนามีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้และพัฒนาความคิดของเกษตรกรให้ตระหนักถึงการพึ่งพาตนเอง บนฐานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ

พอเพียง ซึ่งเป็นหนทางในการแก้ไขปัญหาความยากจน คั้งนั้น ส.ป.ก. จึงได้คัดเลือกแปลงเกษตรกรที่เกษตรกรเจ้าของแปลงใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในการทำเกษตรและใช้ประโยชน์ในที่ดินอย่างเหมาะสมเป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน และ ส.ป.ก. ช่วยพัฒนาเกษตรกรในด้านองค์ความรู้ผ่านการศึกษาดูงาน การทำงานเป็นกลุ่ม และฝึกทักษะการถ่ายทอดความรู้ ตลอดจนพัฒนาแปลงเรียนรู้โดยพัฒนากิจกรรมการผลิตที่เป็นองค์ความรู้หลักกิจกรรมเพิ่มรายได้-ลดรายจ่ายและลดต้นทุนทางการผลิตในแปลงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ดูงานของเกษตรกรในชุมชน (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2555 ข)

ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

ประเวศ วะสี (2542, หน้า 4-6) กล่าวว่าเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ได้หมายถึง ไม่เกี่ยวข้องกับใคร ไม่ค้าขาย ไม่ส่งออก ไม่ผลิต ไม่เกี่ยวข้องในเชิงพาณิชย์ แต่หมายถึง ความพอเพียงอย่างน้อย 7 ประการด้วยกัน คือ

1. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ทอดทิ้งกัน
2. จิตใจพอเพียง สามารถที่จะรักและเอื้ออาทรต่อผู้อื่นได้ เสียสละเป็น คนที่ไม่พอจะรักคนอื่นไม่เป็น
3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง ได้แก่ การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเพื่อให้เอื้อประโยชน์ต่อการยังชีพและทำมาหากินในชีวิตประจำวันได้ เช่น การทำเกษตรแบบผสมผสาน ซึ่งได้ทั้งอาหาร ได้ทั้งสิ่งแวดล้อม และได้ทั้งเงิน เป็นต้น
4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง คือ การที่ชุมชนสามารถรวมตัวกัน มีความสามัคคีต่อกัน เพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคง รวมตัวกันเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ซึ่งจะทำให้สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้ชีวิตมีความสุข มีคุณภาพที่ดี
5. ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ และปรับตัวต่อสภาวะการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง
6. วัฒนธรรมพอเพียง คือ การที่กลุ่มชนมีการดำเนินชีวิตที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและจากฐานทางวัฒนธรรมของตน ซึ่งการดำเนินชีวิตภายใต้รูปแบบของการมีวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับตนนั้น จะไม่ให้เกิดผลกระทบใด ๆ ที่ร้ายแรงต่อคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของตนได้ เนื่องจากสิ่งเหล่านั้นล้วนแต่เอื้อประโยชน์ต่อครองชีวิตของตนทั้งสิ้น
7. ความมั่นคงในชีวิตพอเพียง ไม่ใช่รวยวาท เดียวจนเดียวรวย เดียวมีเดี๋ยวไม่มี เดียวตกงานไม่มีกิน ไม่มีใช้ เพราะสิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลต่อความมั่นคงทางจิตใจของมนุษย์เราทั้งสิ้น ทำให้สุขภาพจิตเสีย เครียดได้ เมื่อใดก็ตามที่มนุษย์เรามีความมั่นคงในชีวิตพอเพียงก็จะส่งผลให้เป็น

บุคคลที่มีสุขภาพจิตดี สามารถอดทนต่อสภาวะที่เกิดขึ้นและผันผวนได้เป็นอย่างดี ดังนั้นเศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคงจึงทำให้มนุษย์เรามีคุณภาพชีวิตที่ดีมีสุขภาพจิตที่ดีได้

ไสว บุญมา (2543, หน้า 3) กล่าวถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นแนวคิดหลักการดำเนินชีวิตที่มีฐานอยู่บนหลักเกณฑ์ทางศีลธรรมจรรยา ซึ่งทำให้ฐานรากของสังคม การเมือง และเศรษฐกิจมั่นคง

วัลลภ พรหมทอง (2544, หน้า 8) กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง พออยู่พอกิน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการผลิตและรวมทั้งวิถีชีวิต วิถีคิด จิตสำนึกของคน วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์และธรรมชาติ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนมั่นคงตลอดไป

สุนทร กุลวัฒนาวรพงศ์ (2544, หน้า 63) กล่าวว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการดำรงชีวิตในความพอดี มีชีวิตใหม่ คือ หวนกลับมาใช้ชีวิตวิถีไทยที่จะทำให้ชาติบ้านเมือง และตัวเราหลุดพ้นจากความทุกข์และมีความสุขในที่สุด

บุรชัย ศิริมหาสาร, สัมฤทธิ์ สุภมั่ง และพัชรา กวางทอง (2546, หน้า 149) กล่าวว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดเรื่องการดำเนินชีวิตโดยเน้นหลักการพึ่งตนเองและช่วยตนเองให้มากที่สุด โดยใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ และถ้ามีเหลือก็ให้ออมไว้ และเมื่อตนเองมีความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้แล้ว ก็ร่วมมือกันพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนให้เข้มแข็ง

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2549 ก, หน้า 4) กล่าวว่าเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาซึ่งถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคมสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

สุวิทย์ วรรณศรี (2550, หน้า 22-23) กล่าวว่าเศรษฐกิจพอเพียง มีความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่ต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีต่อการที่มีผลกระทบใด ๆ

อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน โดยต้องอาศัยความรู้ รอบคอบ ไม่ประมาท และระมัดระวังในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ ต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนให้มีสำนึกใน คุณธรรม ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ อุดม แต่อย่างไรก็ตาม ความพอเพียงของคนหนึ่งอาจ เปลี่ยนแปลงได้ตามเงื่อนไขทั้งภายนอกและภายใน

กรอบแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2554, หน้า 12-14) ได้ให้หลักการพิจารณาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ 5 ส่วน ดังนี้

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลาและ เป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน

3. คำนิยามความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ กันดังนี้

3.1 ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

3.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้นจะต้อง เป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้น จากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการ เปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะ เกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

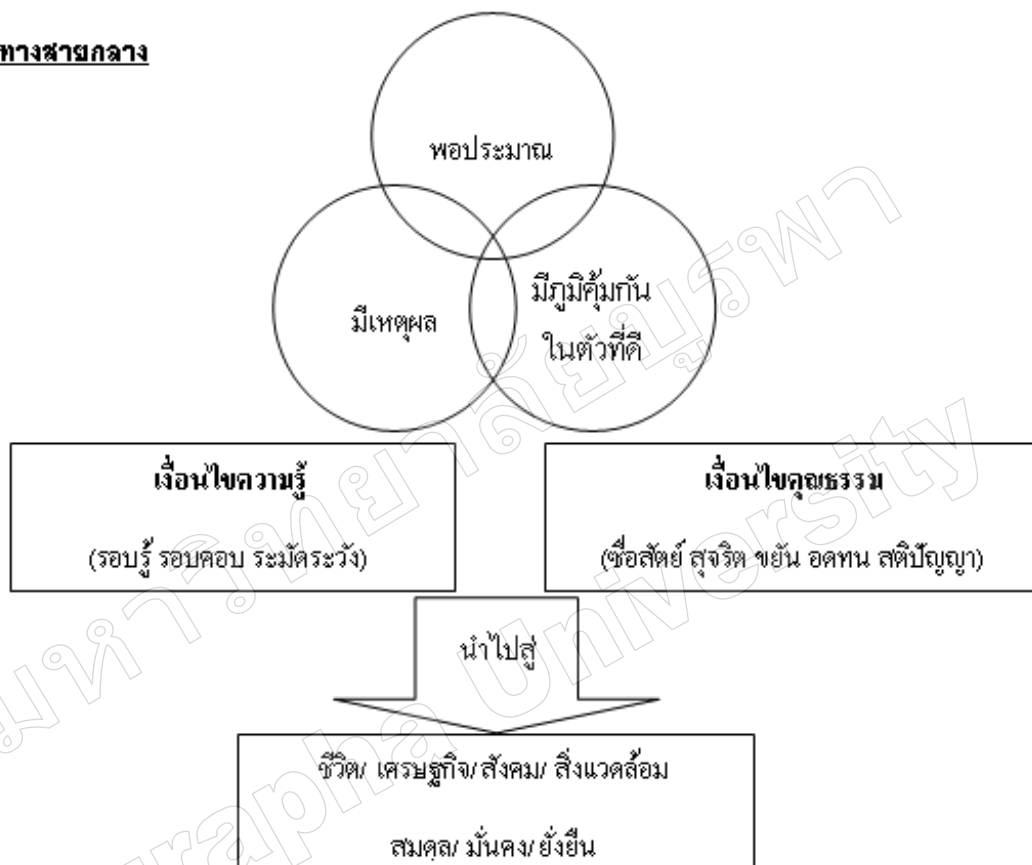
4. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

4.1 เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่าง รอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการ วางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

4.2 เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย ความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

5. แนวทางปฏิบัติ/ ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี ดังภาพที่ 2

ทางสายกลาง

ภาพที่ 2 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549, หน้า 14)

หลักปฏิบัติของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในมิติต่าง ๆ

สุเมธ ตันติเวชกุล (2544, หน้า 289-290) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงโดยสรุป คือ การหันกลับมายึดเส้นทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ในการดำรงชีวิต โดยใช้หลักการพึ่งตนเอง 5 ประการ คือ

1. พึ่งตนเองทางจิตใจ คนที่สมบูรณ์พร้อมต้องมีจิตใจที่เข้มแข็ง มีจิตสำนึกว่าตนนั้นสามารถพึ่งตนเองได้ ดังนั้นจึงควรที่จะสร้างพลังผลักดันให้มีภาวะจิตใจอีกหมื่นต่อผู้ชีวิตด้วยความสุจริต แม้อาจจะไม่ประสบความสำเร็จบ้างก็ตาม มิพึงควรท้อแท้ ให้พยายามต่อไป พึงยึดพระราช

คำรัส “การพัฒนาคน” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า “บุคคลต้องมีรากฐานทางจิตใจที่ดี คือ ความหนักแน่นมั่นคงในสุจริตธรรม และความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้จนสำเร็จ ทั้งต้องมีกุศโลบายหรือวิธีการอันแยบยลในการปฏิบัติงาน ประกอบพร้อมกันด้วยจึงจะสัมฤทธิ์ผลดีแน่นอน และบังเกิดประโยชน์อันยั่งยืนแก่ตนเองและแผ่นดิน”

2. พึ่งตนเองทางสังคม ควรเสริมสร้างให้แต่ละชุมชนในท้องถิ่นได้ร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน นำความรู้ที่ได้รับมาถ่ายทอดและเผยแพร่ให้ได้รับประโยชน์ซึ่งกันและกัน ดังพระบรมราโชวาทที่ว่า “เพื่อให้งานรุดหน้าไปพร้อมเพรียงกัน ไม่ลดหล่น จึงขอให้ทุกคนพยายามที่จะทำงานในหน้าที่อย่างเต็มที่ และให้มีการประสานสัมพันธ์กันให้ดี เพื่อให้งานทั้งหมดเกื้อหนุนสนับสนุนกัน”

3. พึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ คือ การส่งเสริมให้มีการนำเอาศักยภาพของผู้คนในท้องถิ่น สามารถเสาะแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติหรือวัตถุในท้องถิ่นที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาประเทศไทยอย่างดียิ่ง สิ่งดีก็คือการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) ซึ่งมีมากมายในประเทศ

4. พึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี ควรส่งเสริมให้มีการศึกษา ทดลอง ทดสอบ เพื่อให้ได้มาซึ่งเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศและสังคมไทย และสิ่งสำคัญ สามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับพระราชดำรัสที่ว่า “จุดประสงค์ของศูนย์ศึกษา ฯ คือ เป็นสถานที่สำหรับค้นคว้าวิจัยในท้องถิ่น เพราะว่าแต่ละท้องถิ่น สภาพฝนฟ้าอากาศและประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ กัน ก็มีลักษณะแตกต่าง ๆ กันมากมายเหมือนกัน”

5. พึ่งตนเองในทางเศรษฐกิจ หมายถึง สามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้น กล่าวคือ แม้ไม่มีเงินก็ยังมีข้าว ปลา ผัก ผลไม้ ในท้องถิ่นของตนเองเพื่อการยังชีพ

สมพร เทพสิทธา (2548, หน้า 39-40) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริอยู่เหนือกว่าเศรษฐกิจแบบทุนนิยมของตะวันตก ซึ่งเกี่ยวกับเรื่องวัตถุที่เป็นรูปธรรม เช่น เงิน ทรัพย์สิน กำไร ไม่เกี่ยวกับเรื่องจิตใจซึ่งเป็นนามธรรม แต่เศรษฐกิจพอเพียงมีขอบเขตกว้างขวางกว่าเศรษฐกิจธุรกิจ เพราะครอบคลุมถึง 4 ด้าน คือ

1. มิติด้านเศรษฐกิจ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจแบบพออยู่พอกินให้มีความยั่งยืนมั่นคงเพียรประกอบสัมมาอาชีพ เพื่อให้พึ่งตนเองได้ ให้พ้นจากความยากจน การปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ เป็นตัวอย่างของการปฏิบัติตามเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งได้ช่วยให้เกษตรกรจำนวนมากมีรายได้เพิ่มสูงขึ้น มีชีวิตที่เป็นสุขตามสมควรแก่ศักยภาพ พ้นจากการเป็นหนี้และความยากจน สามารถพึ่งตนเองได้ มีครอบครัวที่อบอุ่น

2. มิติด้านจิตใจ เศรษฐกิจพอเพียงเน้นที่จิตใจที่รู้จักพอ คือ พอดี พอประมาณ และพอใจ ในสิ่งที่มี ยินดีในสิ่งที่ได้ ไม่โลภ เศรษฐกิจพอเพียงจะต้องเริ่มที่ตัวเอง โดยสร้างรากฐานทางจิตใจที่มั่นคง โดยเริ่มจากใจที่รู้จักพอ เป็นการปฏิบัติตามแนวทางสายกลาง หรือมีขมิมาปฏิบัติ

3. มิติด้านสังคม เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดสังคมที่มีความสุขสงบ ประชาชนมีความเมตตาเอื้ออาทร ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่ มุ่งให้เกิดความสามัคคีร่วมมือกัน เพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันได้โดยปราศจากการเบียดเบียนกัน การเอาัดเอาเปรียบกัน การมุ่งร้ายทำลายกัน

4. มิติด้านวัฒนธรรม วัฒนธรรมหมายถึง วิถี (Way of Life) ของประชาชน เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตที่ประหยัด อุดม ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่ตกเป็นทาสของวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ซึ่งทำให้เกิดการเป็นหนี้สิน เกิดการทุจริตคอร์รัปชัน เป็นปัญหาสังคมที่ร้ายแรงที่สุดปัญหาหนึ่งที่บ่อนทำลายความมั่นคงของชาติ และสามารถนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในระดับมหภาคต่อไปได้ด้วย

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2549 ง, หน้า 197) กล่าวถึงแนวทางปฏิบัติในมิติต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ ไม่ใช่จ่ายเกินตัว ไม่ลงทุนเกินขนาด คิดและวางแผนอย่างรอบคอบ มีภูมิคุ้มกันไม่เสี่ยงเกินไป

2. ด้านจิตใจ มีจิตใจที่เข้มแข็ง มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

3. ด้านสังคมและวัฒนธรรม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รู้รักสามัคคี สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชน รักษาเอกลักษณ์ ภาษา ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย

4. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาดและรอบคอบ ฟื้นฟูทรัพยากรเพื่อให้เกิดความยั่งยืนและคงอยู่ชั่วลูกหลาน

5. ด้านเทคโนโลยี รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อม พัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้าน

การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2549 ข, หน้า 40-41) กล่าวถึงแนวทางการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในระดับต่าง ๆ ดังนี้

1. ในระดับปัจเจกบุคคลและครอบครัว คือ การที่สมาชิกในครอบครัวใช้ชีวิตบนพื้นฐานของการรู้จักตนเอง สามารถพึ่งตนเองได้ และดำเนินชีวิตอย่างพอกินพอใช้โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น

ทำให้เกิดความสุขและความพอใจในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง พยายามพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถอยู่อย่างพอเพียงได้ในทุกสถานการณ์

2. ความพอเพียงในระดับชุมชน เกิดขึ้นเมื่อสมาชิกชุมชนมีความพอเพียงในระดับครอบครัวเป็นพื้นฐานแล้ว สมาชิกสามารถนำหลักปรัชญามาขยายผลในทางปฏิบัติไปสู่ระดับชุมชนได้รวมกลุ่มทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม โดยอาศัยภูมิปัญญาและความสามารถที่คนมีอยู่เป็นพื้นฐานประกอบการดำเนินชีวิต มีความช่วยเหลือแบ่งปันกัน จนเป็นพื้นฐานให้เกิดการรวมกลุ่มในสังคม สร้างเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างกันต่อไป ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นอยู่ที่พอเพียงของชุมชนโดยรวมในการดำเนินชีวิตที่สมดุลอย่างแท้จริง

3. ความพอเพียงในระดับรัฐหรือระดับประเทศ เป็นเศรษฐกิจแบบก้าวหน้าเกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มของชุมชนหลาย ๆ แห่งที่มีความพอเพียงมาร่วมแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ตลอดจนร่วมมือพัฒนาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างชุมชนด้วยหลักการแบ่งปันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จนเกิดเป็นสังคมแห่งความพอเพียงในที่สุด เมื่อรู้แจ้งเห็นจริงด้วยเหตุผลที่ว่า พื้นฐานของประเทศเป็นอย่างไร ก็สามารถวางนโยบายและกลยุทธ์การพัฒนาให้สังคมเจริญก้าวหน้าได้ โดยไม่เสี่ยงว่าการพัฒนาจะไม่ยั่งยืน

จากที่กล่าวมาข้างต้นผู้เขียนสรุปว่า การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ให้ได้ผลในการดำเนินชีวิตนั้น จำเป็นต้องเริ่มจากการมีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องว่าเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักการสำคัญใดบ้างที่ควรนำไปยึดถือปฏิบัติ ตลอดจนเห็นถึงประโยชน์จากการปฏิบัติตามหลักการดังกล่าว จึงจะสามารถนำไปปฏิบัติจนเห็นผลได้

การปฏิบัติตนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2549 ค, หน้า 192-196) กล่าวถึงการปฏิบัติตนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับต่าง ๆ ดังนี้

1. ความพอเพียงระดับบุคคลและครอบครัว มุ่งเน้นบุคคลและครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทั้งทางกายและจิตใจ พึ่งพาตนเองอย่างเต็มความสามารถ ไม่ทำอะไรเกินตัว ดำเนินชีวิตโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น รวมทั้งใฝ่รู้และมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อความมั่นคงในอนาคต และเป็นที่ยังให้ผู้อื่นได้ในที่สุด

2. ความพอเพียงในสถานศึกษาโดยเริ่มจากครูและผู้บริหารสถานศึกษาเล็งเห็นความสำคัญและน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติให้เป็นตัวอย่างเช่น เป็นแม่พิมพ์พ่อพิมพ์ที่ดีทั้งในด้านการดำเนินชีวิต อาทิ ขยัน อดทน ไม่ยุ่งเกี่ยวกับการพนันและอบายมุข ไม่ฟุ้งเฟ้อ เป็นต้น และพัฒนาระบบการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อาทิ ตั้งใจสอน หมั่นหาความรู้เพิ่มเติม เปิดโอกาสให้เด็กแสดงความคิดเห็น เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูกับนักเรียน

กระตุ้นให้เด็กรักการเรียน คิดเป็น ทำเป็น และปลูกฝังคุณธรรม เพื่อเป็นการสร้างคนดี คนเก่งให้แก่สังคม สำหรับนักเรียนนักศึกษา ต้องรู้จักแบ่งเวลาเรียน เล่น และดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสมและพอประมาณกับตนเอง ใฝ่หาความรู้ ใช้หลักวิชาและความรู้จริงในการตัดสินใจลงมือทำสิ่งต่าง ๆ ปฏิบัติตนและคบเพื่อนเป็นกัลยาณมิตร ขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์ แบ่งปัน กตัญญู รู้จักใช้จ่ายเงินอย่างมีเหตุผลและรอบคอบ รวมทั้งสร้างภูมิคุ้มกันทางศีลธรรมให้แก่ตนเอง เช่น ไม่ลักขโมย ไม่พูดปด และไม่ดื่มสุรา

3. ความพอเพียงระดับชุมชน คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนและนอกชุมชน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4. ความพอเพียงในองค์กรภาครัฐ ทุกคนยึดมั่นในจรรยาบรรณของการเป็นข้าราชการที่ดี โดยระดับผู้บริหารต้องบริหารความเสี่ยง ไม่ทำโครงการที่เกินตัวหรือบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลด้วยความโปร่งใสและมีคุณธรรม บริหารทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า ระดับเจ้าหน้าที่ ควรปรับวิถีและใช้ชีวิตแบบพอเพียง รู้จักพอประมาณและพึ่งตนเองเป็นหลัก ซื่อสัตย์ สุจริต ปฏิบัติงานด้วยความรับผิดชอบ รอบคอบ ใช้จ่ายอย่างเหมาะสมกับรายได้ พัฒนาตนเองและความรู้อยู่เสมอ หลีกเลี่ยงอบายมุข รักษาวัฒนธรรมไทย ยึดประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน สามัคคี แบ่งปันให้บริการประชาชนด้วยน้ำใจไมตรี อย่างรวดเร็วและเสมอภาค

5. ความพอเพียงระดับประเทศ เป็นการบริหารจัดการประเทศ โดยเริ่มจากการวางรากฐานให้ประชาชนส่วนใหญ่อยู่อย่างพอมีพอกิน และพึ่งตนเองได้ มีความรู้และคุณธรรมในการดำเนินชีวิต มีการรวมกลุ่มของชุมชนหลาย ๆ แห่ง เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ สืบทอดภูมิปัญญา และร่วมพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างรู้จัก สามัคคี เสริมสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างชุมชนให้เกิดเป็นสังคมแห่งความพอเพียง

จากที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยสรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน โดยอาศัยพื้นฐานทั้งความรู้ (รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง) และคุณธรรม (ซื่อสัตย์ ขยัน อดทน สติปัญญา)

กองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

ความเป็นมา

กองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม จัดตั้งขึ้นตาม พ.ร.บ.การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2519 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2532 ตามมาตรา 9 ให้ตั้งกองทุนขึ้นเรียกว่า “กองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม” ประกอบด้วยเงินและทรัพย์สินตามมาตรา 10 เพื่อเป็นทุนหมุนเวียนและใช้จ่ายเพื่อการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ประกอบด้วย

1. เงินที่ได้รับจากงบประมาณแผ่นดิน
2. เงินหรือทรัพย์สินอื่นที่ได้รับจากรัฐบาล หรือจากแหล่งต่าง ๆ ภายในประเทศหรือต่างประเทศ หรือองค์กรระหว่างประเทศ หรือบุคคลอื่น
3. เงินที่ได้รับจากกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร ตามกฎหมายว่าด้วยกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร
4. เงินดอกเบี้ย หรือผลประโยชน์ใด ๆ ที่ ส.ป.ก. ได้รับเกี่ยวกับการดำเนินการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สำนักบริหารกองทุน, 2555 ค)

วิสัยทัศน์

จัดหาและบริหารเงินทุนสนับสนุนงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

พันธกิจ

1. จัดหาเงินทุน
2. สนับสนุนเงินทุนเพื่อการกระจายสิทธิในที่ดิน
3. สนับสนุนเงินทุนด้านการพัฒนาเพื่อการแก้ไขปัญหา
4. บริหารเงินทุนหมุนเวียนให้มีสภาพคล่องและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด (สำนักบริหารกองทุน, 2555 ค)

แผนยุทธศาสตร์ 2555-2559

1. ยุทธศาสตร์ที่ 1 การจัดที่ดินและการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม
 - 1.1 กลยุทธ์ที่ 1 การสนับสนุนเงินทุนเพื่อการจัดซื้อที่ดินและเวนคืนที่ดิน
แผนงาน: แผนจัดซื้อที่ดินและเวนคืนที่ดิน
 - 1.2 กลยุทธ์ที่ 2 การสนับสนุนสินเชื่อเช่าชดเชยและเวนคืนที่ดินเพื่อการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม

แผนงาน: แผนสินเชื่อเช่าชดเชยและเวนคืนที่ดิน

2. ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาอาชีพ ปรับปรุงทรัพยากรและปัจจัยการผลิต

เกี่ยวข้อง

2.1 กลยุทธ์ที่ 1 การสนับสนุนเงินทุนเพื่อพัฒนาอาชีพและปัจจัยการผลิต
แผนงาน: บูรณาการ การให้สินเชื่อเพื่อการพัฒนาอาชีพและรายได้กับหน่วยงานที่

2.2 กลยุทธ์ที่ 2 สนับสนุนเงินทุนเพื่อการพัฒนา
แผนงาน: แผนการใช้จ่ายเงินกองทุน ฯ เพื่อการพัฒนา

3. ยุทธศาสตร์ที่ 3 การเพิ่มรายได้ทุนหมุนเวียน

3.1 กลยุทธ์ที่ 1 การจัดการรายได้จากทรัพย์สินกองทุนประเภทที่ดินเอกชน
แผนงาน: แผนสนับสนุนการใช้ประโยชน์ที่ดินค้ำจัด

แผนงาน: แผนสนับสนุนการโอนกรรมสิทธิ์ในที่ดิน

แผนงาน: แผนสนับสนุนการใช้ประโยชน์ที่ดิน กรณีกิจกรรมอื่น ๆ

แผนงาน: แผนจัดเก็บรายได้และผลประโยชน์

แผนงาน: ศึกษากำหนดแนวทางกิจกรรม เพื่อการใช้ประโยชน์ที่ดิน

แผนงาน: ปรับปรุงหลักเกณฑ์การคำนวณอัตราค่าเช่า ค่าเช่าซื้อ ค่าตอบแทนการใช้
ประโยชน์ที่ดิน

3.2 กลยุทธ์ที่ 2 การแก้ไขปัญหาหนี้ค้ำชำระ

แผนงาน: ศึกษากำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้ค้ำชำระ

แผนงาน: โครงการแก้ไขปัญหาหนี้ค้ำชำระ

แผนงาน: โครงการเปลี่ยนสัญญาเช่าเป็นเช่าซื้อ

3.3 กลยุทธ์ที่ 3 การจัดการรายได้จากทรัพย์สินกองทุน ประเภทที่ดินรัฐ

แผนงาน: ศึกษากำหนดแนวทางการเพิ่มมูลค่าที่ดินของรัฐ

แผนงาน: โครงการเพิ่มพูนมูลค่าที่ดินรัฐ

3.4 กลยุทธ์ที่ 4 การนำงบประมาณเข้ากองทุน

แผนงาน: ศึกษากำหนดแนวทางการนำเงินงบประมาณเข้ากองทุน

4. ยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาระบบบริหารจัดการกองทุน

4.1 กลยุทธ์ที่ 1 การปรับปรุงประสิทธิภาพในการปฏิบัติตามภารกิจ

แผนงาน: ปรับปรุง ระเบียบ วิธีปฏิบัติ หลักเกณฑ์ต่าง ๆ และคู่มือในการปฏิบัติงาน

แผนงาน: การติดตามประเมินผลการบริหารทุนหมุนเวียน

แผนงาน: แผนงานควบคุม กำกับ ดูแลและแก้ไขปัญหา

4.2 กลยุทธ์ที่ 2 การปรับปรุงงานด้านการบริการ

แผนงาน: เพิ่มช่องทางการชำระหนี้

แผนงาน: พัฒนาระบบ IT เพื่อการบริหารและจัดการลูกหนี้และทรัพย์สินกองทุน
(สำนักบริหารกองทุน, 2555 ค)

นโยบายการจัดเก็บหนี้เงินกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

1. ถือปฏิบัติตามระเบียบคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขการให้กู้ยืมเงินกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมแก่เกษตรกรและสถาบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

2. การจัดเก็บหนี้เงินกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ต้องเป็นระบบตามงวดการชำระเงิน

3. การติดตามการจัดเก็บหนี้เงินกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ต้องมีความสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

การจัดเก็บหนี้เงินกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

มีขั้นตอนการปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. ศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบ หลักเกณฑ์ วิธีการปฏิบัติ มติ คำสั่งต่าง ๆ ตลอดจนกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

2. ส.ป.ก.จังหวัด ทำการศึกษาสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับลูกหนี้เงินกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเมื่อสิ้นสุด 30 กันยายน ของทุกปี ดังนี้

2.1 ประเภทกิจกรรมหรือโครงการที่ลูกหนี้ ส.ป.ก. โดยแบ่งเป็นลูกหนี้เงินกู้ ค่าเช่าที่ดิน ค่าเช่าซื้อที่ดิน ค่าตอบแทนการใช้ประโยชน์ในที่ดิน หรือค่าเช่าสำหรับกิจการเกี่ยวเนื่องกับการปฏิรูปที่ดิน เช่น กิจการผลิตกระแสไฟฟ้าด้วยพลังลม กิจการเหมืองแร่ กิจการสาธารณสุขโรค

2.2 หนี้ค้างชำระในปีปัจจุบันและหนี้ที่ครบกำหนดชำระในปีถัดไป

2.3 อายุความของหนี้ค้างชำระ

3. ส.ป.ก.จังหวัด กำหนดเป้าหมายการจัดเก็บหนี้ที่ได้จากผลการศึกษาสำรวจข้อมูล (ข้อ 2) โดยรวมหนี้ค้างชำระที่ครบกำหนดชำระ รวมเป็นเป้าหมายจัดเก็บหนี้ประจำปี

4. ส.ป.ก.จังหวัด กำหนดแผนปฏิบัติการจัดเก็บหนี้รายเดือน (ลูกหนี้เป้าหมาย/ เป้าหมายจัดเก็บ)

5. ส.ป.ก.จังหวัด ดำเนินการจัดเก็บหนี้ตามเป้าหมายรายเดือน โดยมีขั้นตอน ดังนี้

5.1 ตรวจสอบทะเบียนลูกหนี้เงินกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

5.2 ทำหนังสือแจ้งหนี้ก่อนครบกำหนดระยะเวลาตามสัญญาล่วงหน้า 30 วัน ตามระเบียบคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการให้

กู้ยืมเงินกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเพื่อเกษตรกรรมแก่เกษตรกรและสถาบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน

5.3 ส.ป.ก.จังหวัด รับชำระหนี้จากลูกหนี้ แล้วออกไปเสร็จรับเงินกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม บันทึกทะเบียนลูกหนี้แล้วนำเงินส่งคลังจังหวัด ตามระเบียบกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ว่าด้วยการใช้จ่ายเงิน การเบิกจ่ายเงิน และการเก็บรักษาเงินกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

6. ดำเนินการเร่งรัดหนี้ลูกหนี้ค้างชำระ โดยทำหนังสือแจ้งเตือนการชำระหนี้หลังครบกำหนดชำระ 2 ครั้ง

7. ดำเนินการตามมาตรการจัดการลูกหนี้ค้างชำระ ซึ่งประกอบด้วยมาตรการด้านระเบียบวิธีปฏิบัติและมาตรการด้านกฎหมาย ดังนี้

7.1 มาตรการด้านระเบียบวิธีปฏิบัติ กรณีที่เกษตรกรไม่ชำระหนี้ให้เป็นไปตามสัญญา โดยมีเหตุอันควร เช่น ประสบภัยธรรมชาติ หรือมีเหตุจำเป็นอื่นอันทำให้การประกอบเกษตรกรรมไม่ได้ผล ซึ่งมีใช้ความผิดของลูกหนี้ ให้ดำเนินการ ดังนี้

7.1.1 กรณีเงินกู้

7.1.1.1 ให้ลูกหนี้ทำหนังสือขอผ่อนผัน หรือขอขยายระยะเวลาการชำระหนี้

7.1.1.2 ส.ป.ก.จังหวัด ตรวจสอบรวบรวมเหตุผลและความจำเป็น เสนอผู้มีอำนาจอนุมัติตามระเบียบ คปก. ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข การให้กู้ยืมเงินกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมแก่เกษตรกรและสถาบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน

7.1.1.3 เมื่อได้รับอนุมัติให้ผ่อนผันการชำระหนี้รายงวดให้ ส.ป.ก.จังหวัด แจ้ง สบท. และบันทึกไว้ในทะเบียนลูกหนี้รายบุคคล หรือทะเบียนคุมโครงการ

7.1.1.4 เมื่อได้รับอนุมัติให้ขยายระยะเวลาการชำระหนี้ ให้ ส.ป.ก.จังหวัด จัดทำข้อตกลงต่อท้ายสัญญากู้ยืมเงินจาก ส.ป.ก. (แบบ ส.ป.ก. 3-08) พร้อมแจ้ง สบท. และบันทึกในทะเบียนลูกหนี้รายบุคคลหรือทะเบียนคุมโครงการ

7.1.2 กรณีค่าเช่าที่ดิน

7.1.2.1 ผู้เช่าที่ดินร้องขอลดหรือยกเว้นการชำระค่าเช่าที่ดิน

7.1.2.2 ส.ป.ก.จังหวัด สำรวจสภาพความเสียหายและรายงานการตรวจสภาพความเสียหายของเกษตรกรแต่ละรายเสนอ คปจ. พิจารณาลดหรือยกเว้นค่าเช่าที่ดินตามส่วนแห่งความเสียหาย

7.1.2.3 กรณีที่มีประกาศของกระทรวงมหาดไทยหรือกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กำหนดพื้นที่เสียหายจากภัยธรรมชาติ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม โดย

คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ได้มีมติในการประชุมครั้งที่ 1/2550 วันที่ 18 มกราคม 2550 มอบอำนาจให้คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัดระนอง (คปจ.)

7.1.2.4 เมื่อได้รับอนุมัติให้ลดหรือยกเว้นค่าเช่าที่ดินให้ ส.ป.ก.จังหวัด
แจ้ง สบท. และบันทึกไว้ในทะเบียนลูกหนี้ค่าเช่าที่ดิน

7.1.2.5 หากจัดส่งหนังสือแจ้งเตือน 2 ครั้ง และผู้เช่าที่ดินไม่ปฏิบัติตามคำ
เตือน ให้สัญญาเช่าที่ดินเป็นอันระงับไปตั้งแต่วันที่ผู้ให้เช่าที่ดินแจ้งให้ผู้เช่าที่ดินทราบเป็นหนังสือ

7.1.3 กรณีค่าเช่าซื้อที่ดิน

7.1.3.1 ผู้เช่าซื้อที่ดินร้องขอลด/ ผ่อนผัน/ ขยายระยะเวลาการชำระค่าเช่าซื้อ
ที่ดิน

7.1.3.2 ส.ป.ก.จังหวัด ดำรงสภาพความเสียหายและรายงานการตรวจสอบ
สภาพความเสียหายของเกษตรกรแต่ละรายเสนอ คปจ.พิจารณาลด/ ผ่อนผัน/ ขยายระยะเวลา
การชำระค่าเช่าซื้อที่ดินตามส่วนแห่งความเสียหาย

7.1.3.3 กรณีที่มีประกาศของกระทรวงมหาดไทยหรือกระทรวงเกษตรและ
สหกรณ์ กำหนดพื้นที่เสียหายจากภัยธรรมชาติ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม โดย
คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ได้มีมติในการประชุมครั้งที่ 1/2550 วันที่ 18 มกราคม
2550 มอบอำนาจให้คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัด (คปจ.)

7.1.3.4 เมื่อได้รับอนุมัติให้ลด/ ผ่อนผัน/ ขยายระยะเวลาการชำระค่าเช่าซื้อ
ที่ดินให้ ส.ป.ก.จังหวัด แจ้ง สบท. และบันทึกไว้ในทะเบียนลูกหนี้ค่าเช่าซื้อที่ดิน

7.1.3.5 หากจัดส่งหนังสือแจ้งเตือน 2 ครั้ง และผู้เช่าซื้อที่ดินไม่ปฏิบัติตามคำ
เตือน ส.ป.ก.จังหวัด ควรแจ้งให้เกษตรกรเปลี่ยนจากสัญญาเช่าซื้อที่ดินเป็นสัญญาเช่าที่ดินโดยเร็ว

7.2 มาตรการด้านกฎหมาย กรณีที่เกษตรกรหรือผู้รับสิทธิไม่ชำระหนี้ให้เป็นไปตาม
สัญญา โดยไม่มีเหตุอันควรให้ใช้มาตรการด้านกฎหมายจัดการกลุ่มลูกหนี้ค้างชำระ ดังนี้

7.2.1 กรณียังไม่ขาดอายุความ

7.2.1.1 รับสภาพหนี้

7.2.1.2 เร่งรัดหนี้จากลูกหนี้และ/ หรือผู้ค้ำประกัน

7.2.1.3 ฟ้องคดี

7.2.2 กรณีขาดอายุความ

7.2.2.1 รับสภาพความรับผิดชอบ

7.2.2.2 เร่งรัดหนี้จากลูกหนี้

7.2.2.3 ฟ้องคดี

เมื่อดำเนินการตามมาตรการด้านกฎหมายเสร็จสิ้นแล้ว ให้บันทึกรายละเอียดในทะเบียนลูกหนี้รายตัวแต่ละรายด้วย (สำนักบริหารกองทุน, 2554)

ผลการดำเนินงานกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรกรมในของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดระนอง

ตารางที่ 1 สรุปผลการทำสัญญากู้ยืมเงินกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรกรมในจังหวัดระนอง

ปีงบประมาณ	จำนวนราย	วงเงินกู้	หนี้ค้าง	
			จำนวนราย	จำนวนเงิน
2540	160	2,320,000	5	119,163.30
2541	81	2,820,000	4	79,577.00
2548	250	5,000,000	7	91,501.98
2549	327	8,000,000	5	58,021.90
2550	406	8,120,000	38	471,982.32
2551	182	4,480,000	15	287,962.50
2552	150	4,600,000	32	614,500.01
2553	133	5,500,000	13	237,000.00
2554	100	3,680,000	9	83,400.00
2555	143	5,500,000		
รวม	1,932	50,020,000	128	2,043,109.01

ที่มา: ส่วนระบบลูกหนี้และทรัพย์สินกองทุน สำนักบริหารกองทุน

ข้อมูลทั่วไปของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดระนอง

ประวัติความเป็นมา

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดระนอง (ส.ป.ก. ระนอง) ได้จัดตั้งขึ้นตามมาตรา 11 แห่งพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกร พ.ศ. 2518 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2519 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2532 ซึ่งบัญญัติว่าเมื่อได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินตามมาตรา 25 ใช้บังคับในท้องที่จังหวัดใดแล้ว ให้จัดตั้งสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดขึ้นสังกัดสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกร โดยให้มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการปฏิรูปที่ดินเพื่อ

เกษตรกรรม ตามที่คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัดกำหนด โดยมีพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินที่มีผลบังคับใช้ฉบับแรกในจังหวัดระนอง ตั้งแต่วันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2536 (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดระนอง, 2555)

พื้นที่ดำเนินการปฏิรูปที่ดินของรัฐ

ตั้งแต่ พ.ศ. 2537-พ.ศ. 2555

รัฐบาลมีนโยบายแก้ไขปัญหาหารายกรเข้าทำกินและอยู่อาศัยในป่าสงวนแห่งชาติโดยการปฏิรูปที่ดินในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่เสื่อมสภาพ และกันพื้นที่ที่มีสภาพป่าไว้เป็นเขตอนุรักษ์ โดยที่จังหวัดระนองมีพื้นที่ป่าสงวนเสื่อมสภาพเพื่อดำเนินการปฏิรูปที่ดิน มีพื้นที่ที่ประกาศเขตปฏิรูปที่ดินแล้วในพื้นที่ 5 อำเภอ ดังนี้ อำเภอเมืองระนอง อำเภอกะบุรี อำเภอกะเปอร์ อำเภอละอุ่น และอำเภอสุขสำราญ

โครงสร้างองค์กร

อัตรากำลังเจ้าหน้าที่ และลูกจ้าง

1. ปฏิรูปที่ดินจังหวัดระนอง
 - 1.1 ข้าราชการ จำนวน 1 ราย
2. ฝ่ายบริหารทั่วไป
 - 2.1 ข้าราชการ จำนวน 1 ราย
 - 2.2 พนักงานราชการ จำนวน 1 ราย
 - 2.3 ลูกจ้างเหมาบริการ จำนวน 5 ราย
3. กลุ่มการเงินบัญชีและจัดเก็บผลประโยชน์
 - 3.1 ข้าราชการ จำนวน 2 ราย
 - 3.2 ลูกจ้างชั่วคราว จำนวน 1 ราย
4. กลุ่มนิติการ
 - 4.1 ข้าราชการ จำนวน 1 ราย
 - 4.2 ลูกจ้างเหมาบริการ จำนวน 1 ราย
5. กลุ่มงานช่างและแผนที่
 - 5.1 ข้าราชการ จำนวน 1 ราย
 - 5.2 พนักงานราชการ จำนวน 1 ราย
 - 5.3 ลูกจ้างเหมาบริการ จำนวน 1 ราย
6. กลุ่มปฏิบัติการจัดการและพัฒนาเกษตรกร
 - 6.1 ข้าราชการ จำนวน 3 ราย

6.2 พนักงานราชการ จำนวน 1 ราย

6.3 ลูกจ้างเหมาบริการ จำนวน 1 ราย

หน้าที่และความรับผิดชอบ

ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องให้เป็นไป ตามเป้าหมายแผนงานและ โครงการของคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมและสำนักงานในเขตพื้นที่จังหวัด

ดำเนินการด้านสำรวจรังวัด งานสอบสิทธิ งานข้อมูลสารบบที่ดินและแผนที่ งานกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม งานคุ้มครองที่ดินเพื่อเกษตรกรรม งานเจรจาไกล่เกลี่ย และระงับข้อพิพาท งานคดี งานความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ และงานออกเอกสารสิทธิตามประมวลกฎหมายที่ดิน การพัฒนาพื้นที่ ส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน และสถาบันในเขตพื้นที่จังหวัด

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชูชีพ วิถี (2543) ทำการศึกษาปัญหาการเกิดหนี้เสียของเกษตรกรลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร อำเภอเขาสมิง จังหวัดตราด มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสาเหตุการเกิดหนี้เสีย และศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้เสีย โดยศึกษาเฉพาะหนี้เสียของเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. รายที่มีหนี้เสียต้นเงินค้างชำระ ตั้งแต่สามแสนบาทขึ้นไป ผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรลูกค้าที่มีหนี้เสียมีสาเหตุมาจากการผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรได้รับความเสียหายจากภัยธรรมชาติหรือภัยพิบัติ ราคาผลิตผลการเกษตรตกต่ำ เกษตรกรมีหนี้สินภายนอกรายอื่นที่ต้องชำระก่อน และเกษตรกรมีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง

ส่วนแนวทางแก้ไขปัญหาหนี้เสีย ทั้งในส่วนที่เป็นความเห็นของเกษตรกรลูกค้าที่มีหนี้ค้างชำระ และพนักงานพัฒนาธุรกิจของ ธ.ก.ส. มีความเห็นสอดคล้องกันหลายประการแนวทางที่สำคัญ ๆ คือ การเสนอให้ปรับปรุง โครงสร้างหนี้เงินกู้ใหม่ให้แก่ลูกค้า โดยการรวมสัญญาต้นเงินรวมสัญญาดอกเบี้ย และให้เงินกู้เพื่อฟื้นฟูการเกษตร ขยายเวลาการชำระคืนเงินกู้ให้มีความสัมพันธ์กับรายได้ การหาช่องทางจัดการด้านการตลาดสินค้าเกษตรเพื่อให้เกษตรกรขายผลิตผลได้ในราคาที่เหมาะสม มีรายได้เพียงพอที่จะชำระคืนแหล่งเงินกู้ได้ ทั้งนี้การแก้ไขจะต้องกระทำอย่างจริงจัง โดยความร่วมมือกันทั้งฝ่ายเกษตรกรลูกค้า และธนาคารจึงจะประสบความสำเร็จอย่างแท้จริง

อุทัย ชูมิน (2543) ทำการศึกษาปัญหาหนี้เสียของเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดชลบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่าอะไรคือสาเหตุของปัญหาหนี้เสีย

มีวิธีป้องกันแก้ไข และบริหารหนี้เสียอย่างไร เพื่อนำผลการศึกษามากำหนดมาตรการช่วยเหลือให้เกษตรกรสามารถประกอบอาชีพได้ตามปกติ

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยภายนอกที่เกิดจากราคาสินค้าเกษตรและภัยธรรมชาติเป็นเหตุแห่งปัญหา ที่ทำให้เกษตรกรประสบปัญหาการผลิต และปัญหาหนี้สินในระบบ นอกเหนือจากนี้ ปัญหาหนี้เสียตามมา ปัจจัยเหล่านี้ออกเหนือการควบคุมของเกษตรกร และรัฐยังไม่สามารถเข้ามาช่วยเหลือได้ ปัจจัยภายในก็เป็นอีกปัญหาหนึ่งถึงแม้จะควบคุมได้ แต่เนื่องจากเกษตรกรมีการศึกษาน้อย จึงยังแก้ไขปัญหาได้ไม่มากนัก ปัจจัยเหล่านี้ได้แก่ การบริหารจัดการฟาร์ม การดำเนินงานในทางการผลิตให้เป็นไปตามแผนงานที่วางไว้อย่างเหมาะสม การบริหารเงินสด (Cash Flow) ให้มีประสิทธิภาพ และการใช้เงินกู้ให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ตรงตามแผนงาน ซึ่งจะช่วยให้โครงการประสบผลสำเร็จ ซึ่งย่อหมายถึง รายได้จากการขายสินค้าในบั้นปลาย สามารถนำมาใช้จ่ายในครอบครัว ตลอดจนชำระคืนเงินกู้ยืมได้ตามกำหนด แต่เนื่องจากปัจจัยภายนอก มีอิทธิพลสูงกว่าถึงแม้เกษตรกรจะแก้ปัญหาปัจจัยภายในได้แล้วก็ตาม ย่อมมีผลทำให้เกษตรกรต้องประสบปัญหาการขาดทุนจากการผลิต จนทำให้เกิดปัญหาหนี้เสีย ธนาคารได้พยายามหาทางป้องกันแก้ไข และบริหารหนี้เสียโดยกำหนดมาตรการเพื่อยับยั้งไม่ให้หนี้ขยายเพิ่มมากขึ้น ในขณะเดียวกันได้พยายามประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความเข้าใจกับเกษตรกร เพื่อทราบถึงความห่วงใยและการเข้าช่วยเหลือเพื่อให้เกษตรกร สามารถประกอบอาชีพได้ต่อไปตามปกติ หนึ่งในหลาย ๆ มาตรการได้แก่ การปรับโครงสร้างหนี้ โดยขยายเวลาชำระคืนดอกเบี้ย และต้นเงินออกไป เพื่อให้เกษตรกรมีโอกาสผ่อนชำระตามสถานะแห่งรายได้ โดยมีให้เดือคร้อน ในขณะเดียวกันก็ให้ความช่วยเหลือเงินทุนในการประกอบการผลิต เพิ่มเติมเพื่อให้เกษตรกรมีทุนอย่างพอเพียง

ปฐม ทันใจ (2544) ทำการศึกษาปัญหาหนี้สินของเกษตรกร กรณีลูกหนี้ค้างชำระของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาแม่สรวย จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบถึงปัจจัยที่เป็นปัญหา ต่อการส่งชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. สาขาแม่สรวย อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย โดยเปรียบเทียบระหว่างเกษตรกรลูกค้าที่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดกับเกษตรกรลูกค้าที่ไม่สามารถส่งชำระหนี้ได้ตามกำหนด ผลการศึกษพบว่า

1. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมหลายอย่างได้แก่ 1) รายได้นอกการเกษตร 2) การถือครองที่ดินการเกษตร 3) ผลผลิตขายไม่ได้ราคา 4) ขนาดของการลงทุน 5) และมีค่าใช้จ่ายฉุกเฉินเกิดขึ้นในครัวเรือนเกษตรกร ไม่มีความสัมพันธ์กับการส่งชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกร กล่าวคือไม่ได้ก่อให้เกิดความแตกต่างกันระหว่างเกษตรกรลูกค้าที่ส่งชำระหนี้ได้ตามกำหนด กับเกษตรกรที่ไม่สามารถส่งชำระหนี้ได้ตามกำหนด

2. สำหรับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการส่งชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้า อย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ 1) รายได้จากการเกษตร 2) การใช้เงินกู้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ 3) หลักประกันหนี้เงินกู้ 4) จำนวนผลผลิตการเกษตร 5) การติดตามทวงถามหนี้เงินกู้ของพนักงาน และ 6) ปริมาณหนี้เงินกู้

ข้อเสนอแนะจากการศึกษาครั้งนี้

ธ.ก.ส. ควรให้ความสนใจในการให้สินเชื่อแบบกำกับแนะนำให้มากขึ้น เพราะหากเกษตรกรลูกค้าได้นำเงินไปใช้ไม่ถูกต้องวัตถุประสงค์แล้ว โอกาสที่จะนำเงินมาส่งชำระหนี้เงินกู้คืนนั้น มีน้อยลง ส่วนเกษตรกรควรมีการเพิ่มมูลค่าผลผลิตการเกษตร โดยการแปรรูปผลผลิตก่อนออกจำหน่าย เพราะปกติเกษตรกรจะขายแต่ผลผลิต ซึ่งเป็นวัตถุดิบ ทำให้มีรายได้จากการเกษตรน้อยและไม่มีเงินเหลือพอที่จะนำมาชำระหนี้ ขณะเดียวกัน ธ.ก.ส. และส่วนราชการที่เกี่ยวข้องควรเข้ามาช่วยเหลือเกษตรกรอย่างจริงจัง ซึ่งส่วนราชการสามารถที่จะให้คำแนะนำทางด้านวิชาการ รวมถึงข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนการจัดหาปัจจัยการเกษตรที่จำเป็นมาสนับสนุน พร้อมกับจัดหาตลาดสินค้าการเกษตรมารับ เพราะปกติเกษตรกรส่วนใหญ่จะประสบกับปัญหาผลผลิตที่ผลิตได้แล้วขายไม่ได้ราคา ทำให้เกิดการขาดทุนและส่งผลกระทบต่อชำระหนี้

ในส่วนของ พนักงาน ธ.ก.ส. ควรมีการเขียนเขียนเกษตรกรลูกค้าให้ครบถ้วนประจำ เพราะหากเกษตรกรประสบปัญหา ก็สามารถให้คำปรึกษา และหาทางแก้ไขปัญหาได้ทันที อันจะส่งผลต่อการส่งชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้า และในการจ่ายเงินกู้ไม่ควรจะให้เงินกู้ในจำนวนที่มากเกินไปจนเกินไป

เนื่องจาก ธ.ก.ส. เป็นสถาบันการเงินหลักของเกษตรกร ควรจัดหาเงินกู้ที่มีอัตราดอกเบี้ยต่ำมาให้เกษตรกรกู้ เพราะนอกจากราคาผลผลิตไม่แน่นอนแล้ว การทำการเกษตรของเกษตรกรส่วนใหญ่จะอาศัยธรรมชาติเป็นหลัก ทำให้ได้ผลผลิตการเกษตรในปริมาณที่ไม่มาก บางครั้งยังไม่คุ้มกับการลงทุน หากมีเงินกู้ที่มีดอกเบี้ยต่ำมาช่วยสนับสนุน จะทำให้เกษตรกรมีส่วนเหลือเพื่อขายมากขึ้น จะทำให้ครอบครัวเกษตรกรมีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอันส่งผลให้ประเทศชาติมีความเจริญ เพราะเกษตรกรเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ

เกษม เอกทวีวัฒนเดช (2545) ทำการศึกษาปัญหาและสาเหตุการเกิดหนี้ค้างชำระของเกษตรกรลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อศึกษาปัญหาการเกิดหนี้ค้างชำระของเกษตรกรลูกค้า ธกส. สาขาประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และเปรียบเทียบปัญหาการเกิดหนี้ค้างชำระตามวัตถุประสงค์ของการกู้เงิน ประชากรที่ศึกษาได้แก่ เกษตรกรลูกค้ารายคนของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาประจวบคีรีขันธ์ ครอบคลุมพื้นที่ 6 ตำบล จำนวน 205 คน ผลการศึกษาพบว่า ข้อมูลทาง

เศรษฐกิจ กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษามีรายได้จากการประกอบอาชีพทางการเกษตรต่อปี มากที่สุดระหว่าง 30,001-50,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 35.10 ในเรื่องค่าใช้จ่ายมีค่าใช้จ่ายรวมจากการประกอบอาชีพทางการเกษตรต่อปีมากที่สุดระหว่าง 30,001-50,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 41.50 สำหรับวัตถุประสงค์การกู้เงิน ธกส. ส่วนใหญ่กู้เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 67.30 ปัญหาและสาเหตุการเกิดหนี้ค้ำชำระของเกษตรกรลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ส่วนใหญ่มีปัญหาด้านการผลิต คิดเป็นร้อยละ 55.60 โดยสาเหตุเกิดจากมีต้นทุนและค่าใช้จ่ายสูง เช่น ค่าจ้าง ค่าปุ๋ย ค่ายา ค่าเมล็ดพันธุ์ รองลงมามีปัญหาด้านการตลาดคิดเป็นร้อยละ 22.40 มีปัญหาการเกิดหนี้ค้ำชำระ ด้านค่าใช้จ่ายในครัวเรือนคิดเป็นร้อยละ 12.20 สำหรับปัญหาด้านการบริหารจัดการ เกษตรกรมีปัญหากการเกิดหนี้ค้ำชำระน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 9.80 และเมื่อเปรียบเทียบปัญหากการเกิดหนี้ค้ำชำระตามวัตถุประสงค์ของการกู้เงินของเกษตรกรลูกค้า ธกส.ประจำบวรศิริรักษ์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่า ลูกค้า ธกส.สาขาประจำบวรศิริรักษ์ ที่มีวัตถุประสงค์ของการกู้เงินต่างกันมีปัญหากการเกิดหนี้ค้ำชำระแตกต่างกัน

ส่วนติดตามและตรวจสอบบัญชีกองทุน (2546) ทำการศึกษาแนวทางการจัดเก็บหนี้ค้ำชำระคืนกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวทางการจัดเก็บหนี้ค้ำชำระคืนกองทุน ฯ 2) ศึกษาสถานภาพหนี้ค้ำชำระ 3) ศึกษาสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาหนี้ค้ำชำระ และ 4) เพื่อศึกษาวิธีการแก้ไขปัญหานี้ค้ำชำระ

ผลการศึกษาพบว่า

1. สถานภาพหนี้ค้ำชำระ กองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม มีหนี้ค้ำชำระทั้งหมด สิ้นสุด ณ 31 สิงหาคม 2546 อยู่ 414,005,028.64 บาท (เงินต้น 356,580,982.82 บาท และดอกเบี้ย 57,424,045.82 บาท) เกษตรกร 35,930 ราย แบ่งเป็น 1) หนี้ค้ำชำระสินเชื่อกู้จำนวน 214,612,477.37 บาท เกษตรกร 17,423 ราย 2) หนี้ค้ำชำระค่าเช่าที่ดิน จำนวน 76,288,930.42 บาท เกษตรกร 3,961 ราย และ 3) หนี้ค้ำชำระค่าเช่าที่ดิน จำนวน 123,103,620.85 บาท เกษตรกร 14,546 ราย โดยระยะเวลาของหนี้ค้ำชำระเงินต้นทั้งหมดนั้นจะอยู่ในช่วงระยะเวลาตั้งแต่วันแรกที่ครบสัญญา จนถึงไม่เกิน 3 ปี มากที่สุด มีจำนวนเงินถึง 181,533,623.52 บาท ซึ่งเกินครึ่งของหนี้ค้ำชำระเงินต้นทั้งหมด ส่วนหนี้ค้ำชำระที่เหลือนั้นยังมีอยู่กระจายในช่วงระยะตั้งแต่มากกว่า 3 ไม่เกิน 4 ปี ไปจนถึงมากกว่า 10 ปีขึ้นไป

2. สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหานี้ค้ำชำระ พบว่ามีสาเหตุที่สำคัญ 2 ด้านที่เกี่ยวข้อง คือ ตัวเกษตรกร และ ส.ป.ก. โดยที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรนั้น ส่วนใหญ่ ได้แก่ มาจากการนำรายได้ไปใช้จ่ายทางอื่นก่อนมาชำระหนี้คืน ส.ป.ก. หรือไม่มีรายได้เพียงพอมาชำระหนี้และมาจากพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเกษตรกรในการใช้จ่ายสินเชื่อกู้และการชำระหนี้คืน นอกจากนี้ยังมีเรื่อง

ภัยธรรมชาติเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ส่วนที่เกี่ยวข้องกับ ส.ป.ก. นั้น ส่วนใหญ่ได้มาจากนโยบายการจัดเก็บหนี้ การออกไปติดตามเร่งรัดจัดเก็บหนี้ค้ำชำระของเจ้าหน้าที่ส่วนกลางและเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก.จังหวัดน้อยมาก อัตรากำลังเจ้าหน้าที่และงบประมาณค่าใช้จ่ายไม่เพียงพอเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก.จังหวัด ขาดความรู้ ประสบการณ์ในการจัดเก็บหนี้ค้ำชำระ และข้อมูลเกี่ยวกับหนี้ค้ำชำระไม่เป็นปัจจุบันที่ตรงกันระหว่าง ส.ป.ก.จังหวัด และส่วนกลาง

3. วิธีการแก้ไขปัญหาหนี้ค้ำชำระ มีวิธีการแก้ไขอยู่ 2 ด้าน ตามสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาหนี้ค้ำชำระ คือ ที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกร และ ส.ป.ก. โดยวิธีการแก้ไขที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกร นั้น ส่วนใหญ่ได้แก่ ต้องให้ความรู้ความเข้าใจและเสริมสร้างทัศนคติที่ดีของเกษตรกรต่อการใช้สินเชื่อเงินกู้ การชำระหนี้สินเชื่อเช่าซื้อที่ดิน และค่าเช่าที่ดินอย่างเร่งด่วน ควรมีการส่งเสริมให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นจากเดิม และควรให้ผู้นำชุมชน หรือผู้ค้าประกันกลุ่มช่วยเหลือในการจัดเก็บหนี้ค้ำชำระคืนกองทุน ฯ โดยมีรางวัลตอบแทนจาก ส.ป.ก. ส่วนที่วิธีการแก้ไขเกี่ยวกับ ส.ป.ก. นั้น ส่วนใหญ่ได้แก่ ส.ป.ก. ต้องกำหนดนโยบาย แผนการและวิธีปฏิบัติในการจัดเก็บหนี้ค้ำชำระให้ชัดเจน และสามารถปฏิบัติทุกท้องถิ่นที่ ส.ป.ก. ต้องจัดสรรอัตรากำลังเจ้าหน้าที่พร้อมงบประมาณค่าใช้จ่ายในการจัดเก็บหนี้ค้ำชำระโดยเฉพาะ มีการให้ความรู้ความเข้าใจ และเสริมสร้างประสบการณ์ในการจัดเก็บหนี้ แก่เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. ที่ดำเนินการจัดเก็บหนี้โดยเฉพาะ ส.ป.ก. ส่วนกลาง ต้องมีการออกไปติดตามตรวจสอบเร่งรัดการจัดเก็บหนี้ค้ำชำระ และประเมินผลการจัดเก็บหนี้ค้ำชำระในทุกจังหวัดให้มากขึ้นกว่าเดิมอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี

เมื่อได้ทราบถึงสถานการณ์หนี้ค้ำชำระ สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาหนี้ค้ำชำระและวิธีการแก้ไขปัญหาหนี้ค้ำชำระ ทำให้สามารถกำหนดเป็นแนวทางการจัดเก็บหนี้ค้ำชำระได้ต่อไป

4. แนวทางการจัดเก็บหนี้ค้ำชำระคืนกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรมีอยู่ 7 ขั้นตอน คือ ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์หนี้ค้ำชำระ, กำหนดนโยบายและแผนการดำเนินงานการจัดเก็บหนี้ค้ำชำระ, เตรียมความพร้อมในการจัดเก็บหนี้, ปฏิบัติการจัดเก็บหนี้ค้ำชำระ, รายงานผลการจัดเก็บหนี้ค้ำชำระ, ติดตามตรวจสอบผลการจัดเก็บหนี้ค้ำชำระ และประเมินผลการจัดเก็บหนี้ค้ำชำระ

ชัยพฤกษ์ สุตถวิล (2548) ได้ศึกษาปัญหาการชำระสินเชื่อการเกษตรของเกษตรกรในเขตอำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสาเหตุปัญหาการชำระสินเชื่อการเกษตรและศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหา โดยศึกษาเฉพาะหนี้ที่มีปัญหาของเกษตรกรในเขตอำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรที่มีปัญหาการชำระสินเชื่อการเกษตรมีสาเหตุมาจาก ราคาผลผลิตตกต่ำ เกษตรกรมีหนี้สินภายนอกที่ต้องมีภาระชำระ และเกษตรกรมีรายจ่ายในครัวเรือนสูงกว่ารายได้ที่ได้มาจากการเกษตร

ส่วนแนวทางการแก้ไขปัญหาสินเชื่อการเกษตร เห็นควรให้รัฐบาลสนับสนุนเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต พัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร รวมทั้งใช้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ซึ่งเป็นเครื่องมือของรัฐ ให้ช่วยผ่อนผันกฎเกณฑ์ การปรับโครงสร้างหนี้ ขยายระยะเวลาผ่อนชำระ ลดอัตราดอกเบี้ย ให้มีความสัมพันธ์กับรายได้ของเกษตรกร และควรจัดตั้งสภาการเกษตรกรแห่งชาติ, โรงงานปุ๋ยแห่งชาติ และสร้างประสิทธิภาพตลาดซื้อขายสินค้าเกษตรกรรมล่วงหน้า เพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรมีรายได้เพียงพอที่จะชำระสินเชื่อค้ำแหล่งเงินกู้ได้ ทั้งนี้การแก้ไขจะต้องกระทำอย่างจริงจัง โดยความร่วมมือกันทั้งฝ่ายเกษตรกรและรัฐบาล โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงจะประสบผลสำเร็จ

ประสิทธิ์ ผาสุข (2550) ทำการศึกษาปัญหาหนี้สินนอกระบบภาคประชาชน ศึกษากรณีประชาชนในเขตอำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาสาเหตุการเกิดปัญหาหนี้สินนอกระบบของประชาชนในเขตพื้นที่อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี และศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สินนอกระบบของประชาชน ในเขตอำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ที่จดทะเบียนแก้ไขปัญหาดังกล่าวและความยากจนเชิงบูรณาการ กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ได้แก่ ประชาชนที่จดทะเบียนแก้ไขปัญหาดังกล่าวและความยากจนเชิงบูรณาการ ในเขตพื้นที่อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี จำนวน 354 ผู้ศึกษาได้รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลการแจกแจงความถี่ด้วยค่าร้อยละ ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุการเกิดปัญหาหนี้สินนอกระบบเกิดจากความต้องการปัจจัย 4 เช่น เป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัว สาเหตุทางด้านสังคม โดยเพื่อซื้อหรือผ่อนชำระรถจักรยานยนต์ หรือรถยนต์ ผ่อนชำระค่าเครื่องใช้ไฟฟ้า และยังพบว่า เกิดจากการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย และซื้อโทรศัพท์มือถือสำหรับด้านสภาพแวดล้อมทางสังคม เนื่องมาจากต้องการลงทุนในการประกอบอาชีพ ถูกหลอก ถูกโกง เล่นการพนัน ด้านสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ เกิดจากความล้มเหลวหรือการขาดทุนจากการประกอบอาชีพ ราคาผลผลิตตกต่ำ การแก้ไขปัญหาหนี้สินนอกระบบโดยการขอ ผัดผ่อนเจ้าหนี้ ทำงานใช้หนี้ การลดภาระหนี้สินนอกระบบ ใช้วิธีการพยายามใช้เงินอย่างประหยัด ประกอบอาชีพเสริม และจัดทำบัญชีรับ-จ่ายเงินเพื่อลดของใช้ฟุ่มเฟือย โดยมีข้อเสนอแนะจากการวิจัยคือภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมการใช้ชีวิตตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นการลดปัญหาหนี้สินนอกระบบอย่างยั่งยืน

สินธนา พลภักดี (2551) ทำการศึกษาการประเมินผลการติดตามหนี้ค้ำชำระสินเชื่อโครงการธนาคารประชาชนของธนาคารออมสินเขตเชียงใหม่ 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลทั่วไปด้านต่าง ๆ ของลูกหนี้รวมถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการชำระหนี้ และศึกษาผลของการติดตามหนี้ค้ำชำระสินเชื่อโครงการธนาคารประชชน ของธนาคารออมสินเชียงใหม่ 1 จำนวน 500 ราย โดยใช้การสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยแบบจำลองโลจิส

(Logit Model) ด้วยเทคนิควิธีการวิเคราะห์ความน่าจะเป็นสูงสุด (Maximum Likelihood Estimate: MLE) และเทคนิควิเคราะห์โดยวิธี Marginal Effect

ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มผู้มาชำระหนี้ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 59.22 มีช่วงอายุระหว่าง 31-50 ปี ร้อยละ 62.14 มีระดับการศึกษามัธยมศึกษา/ ปวช. และ ปวส. ร้อยละ 40.13 มีอาชีพค้าขาย/ ทำธุรกิจ ร้อยละ 66.34 มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 64.73 คู่สมรสมีอาชีพค้าขาย/ ทำธุรกิจ ร้อยละ 36.89 เป็นผู้ที่มียาได้ระหว่าง 10,001-30,000 บาท ร้อยละ 35.27 มีรายจ่ายน้อยกว่า 10,001 บาท ร้อยละ 34.30 มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 3-4 คน ร้อยละ 62.14 มีภาระการส่งบุตรเรียนหนังสือ ร้อยละ 59.87 มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นเงินทุนหมุนเวียน ร้อยละ 82.85

ผลการศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการกลับมาชำระหนี้คืนเงินกู้สินเชื่อโครงการธนาคารประชาชนจากกลุ่มผู้มาชำระหนี้ พบว่าผู้กลับมาชำระหนี้มีปัจจัยในการเกิดหนี้ค้างชำระจากราคาวัตถุดิบที่เพิ่มขึ้นมากที่สุด ร้อยละ 82.20 รองลงมาคือภาวะเศรษฐกิจไม่ดี ร้อยละ 65.37 มีคู่แข่งเพิ่มขึ้น ร้อยละ 61.81 การเปลี่ยนแปลงนโยบายรัฐบาล ร้อยละ 54.05 และไม่มีการออมเงินเพื่ออนาคต ร้อยละ 53.72 ตามลำดับ

ผลการติดตามหนี้ที่ค้างชำระที่ผู้กู้ได้รับการติดตามจากธนาคาร พบว่ากลุ่มผู้กลับมาชำระหนี้คืนให้กับธนาคารได้รับการติดตามทางโทรศัพท์มากที่สุด ร้อยละ 89.00 รองลงมาคือการติดตามทางจดหมาย ร้อยละ 70.55 และการติดตาม ณ สถานประกอบการ/ ที่พัก ร้อยละ 57.28 ตามลำดับ

ส่วนการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการกลับมาชำระหนี้คืนเงินกู้สินเชื่อโครงการธนาคารประชาชนให้กับธนาคาร พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการกลับมาชำระหนี้คืนได้แก่ การออมเงินเพื่ออนาคตเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญมากที่สุด รองลงมาได้แก่การเป็นหนี้ในระบบ และการติดตามหนี้ทางโทรศัพท์ โดยปัจจัยทั้งสามนี้มีผลต่อการกลับมาชำระหนี้คืนเพิ่มมากที่สุดกว่าร้อยละ 25.20 ในขณะที่ภัยธรรมชาติ การติดตามหนี้ทางกฎหมาย และการติดตามหนี้ ณ สถานประกอบการ/ ที่พักอาศัย ปัจจัยเหล่านี้มีผลต่อการกลับมาชำระหนี้คืนเพิ่มขึ้นระหว่างร้อยละ 18.71-21.84 นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาล ราคาวัตถุดิบสูงขึ้น อาชีพของผู้กู้ คู่แข่งขันทางธุรกิจเพิ่มขึ้น และภาระค่าใช้จ่ายส่งบุตรเรียนหนังสือ โดยที่ปัจจัยเหล่านี้มีผลต่อการกลับมาชำระหนี้คืนสินเชื่อโครงการธนาคารประชาชนเพิ่มขึ้นน้อยกว่าร้อยละ 15.77